

Titel:

Katelijnestraat 103-105, Brugge. Herbestemming Redemptoristinnenkerk

Deel 2: Verslag van Resultaten

Project

Herbestemming Redemptoristinnenkerk
Katelijnestraat 103-105, B-8000 Brugge

Opdrachtgever

stad Brugge
Burg 12, B-8000 Brugge

Uitvoerders

Frederik Roelens
Dieter Verwerft

Inhoudstabel:

0. Privacy Fiche

Verslag van resultaten

I. Beschrijvend gedeelte

1. Administratieve gegevens
2. Aanleiding
3. Historisch-archeologische voorkennis
4. Onderzoeksopdracht
 - 4.1 Vraagstelling m.b.t. het onderzochte gebied
 - 4.2 Randvoorwaarden
 - 4.3 Beschrijving van de geplande werken en bodemingrepen
5. Beschrijving van de werkwijze en strategie van het vooronderzoek

II. Beoordeling

1. Fysisch-geografische situering
2. Historisch-cartografische situering
 - 2.1 algemeen: het ontstaan van Brugge
 - 2.2 historische situering van het projectgebied
3. Archeologische voorkennis
4. Gaafheid van het terrein: verstoringen
5. Synthese
6. Afweging noodzaak verder onderzoek
 - 6.1 Inschatting potentieel tot kennisvermeerdering
 - 6.2 Kader exploitatie potentieel tot kennisvermeerdering
7. Samenvatting
 - 7.1 Samenvatting voor een gespecialiseerd publiek
 - 7.2 Samenvatting voor een niet-gespecialiseerd publiek
8. Bibliografie
9. Bijlagen

I. BESCHRIJVEND GEDEELTE

1. Administratieve gegevens:

Projectcode bureauonderzoek:	2019 D205
Naam aanvrager:	Frederik Roelens
Erkennings nummer:	OE/ERK/Archeoloog/2016/00105
Naam site:	Katelijnestraat 103-105, Brugge: Code: BR19RE

Initiatiefnemer en zakelijkrechthouder: stad Brugge, Burg 12, B-8000 Brugge

Uitvoerder: AardeWerk, Raakvlak Archeologisch Onderzoek

Auteurs: Frederik Roelens en Dieter Verwerft

Wetenschappelijke begeleiding: niet van toepassing

Bewaring en beheer van de geregistreerde data, vondsten en stalen: Onroerend Erfgoeddepot De Pakhuizen (Raakvlak), Komvest 45, 8000 Brugge

Locatie/vindplaats: West-Vlaanderen, B-8000 Brugge, Katelijnestraat 103-105

Bounding box ((70241.6260325004986953 210760.31009337169234641, 70241.55106937045638915 210760.44449155477923341, 70236.80483233585255221 210767.83799798236577772, 70234.38887774420436472 210771.59900530765298754, 70267.27252564656373579 210811.54123508158954792, 70265.19818874764314387 210810.27623226182186045, 70281.36720045050606132 210784.82196599926101044, 70250.71370566736732144 210765.00385621527675539, 70250.18682195324799977 210765.87128672024118714, 70241.6260325004986953 210760.31009337169234641))

Kadaster: Brugge, afdeling 3, sectie C, perceelsnummer 688p (zie Plan 2)

Naam site: Katelijnestraat 103-105, 8000 Brugge

Relevante termen thesauri Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek

Periode: april 2019

Archeologische verwachting: matig hoge verwachting voor archeologische sporen en structuren vanaf de late middeleeuwen

Aanleiding van het onderzoek: geplande bodemingrepen: isoleren en plaatsen van nieuwe vloer

AardeWerk, Raakvlak Archeologisch Onderzoek

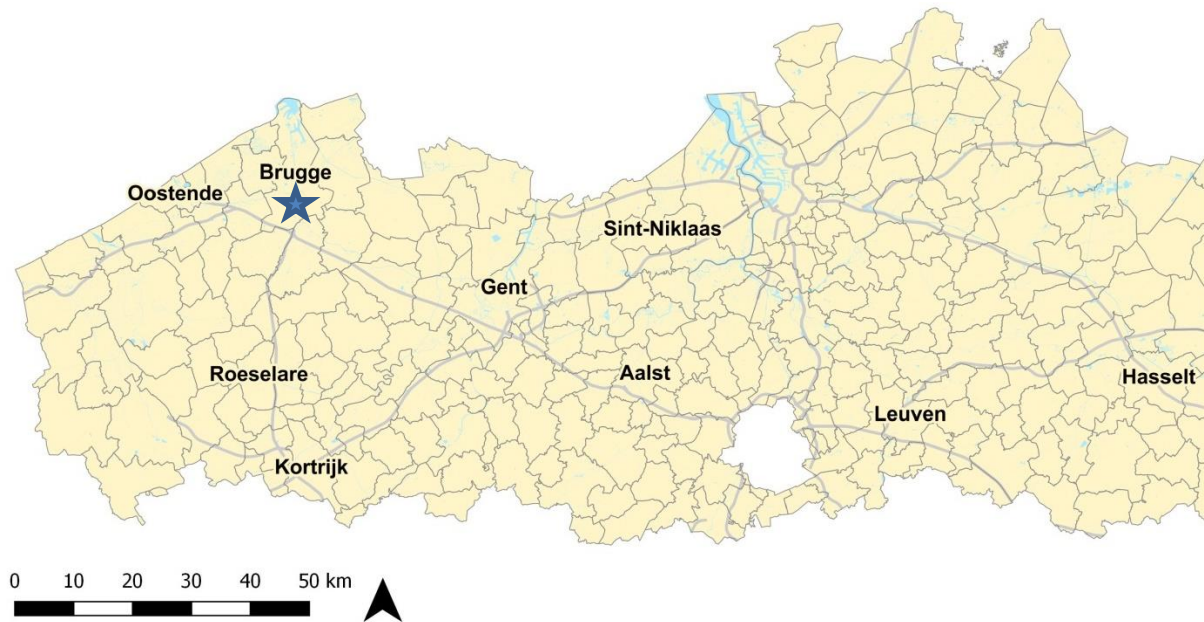
Komvest 45

8000 Brugge

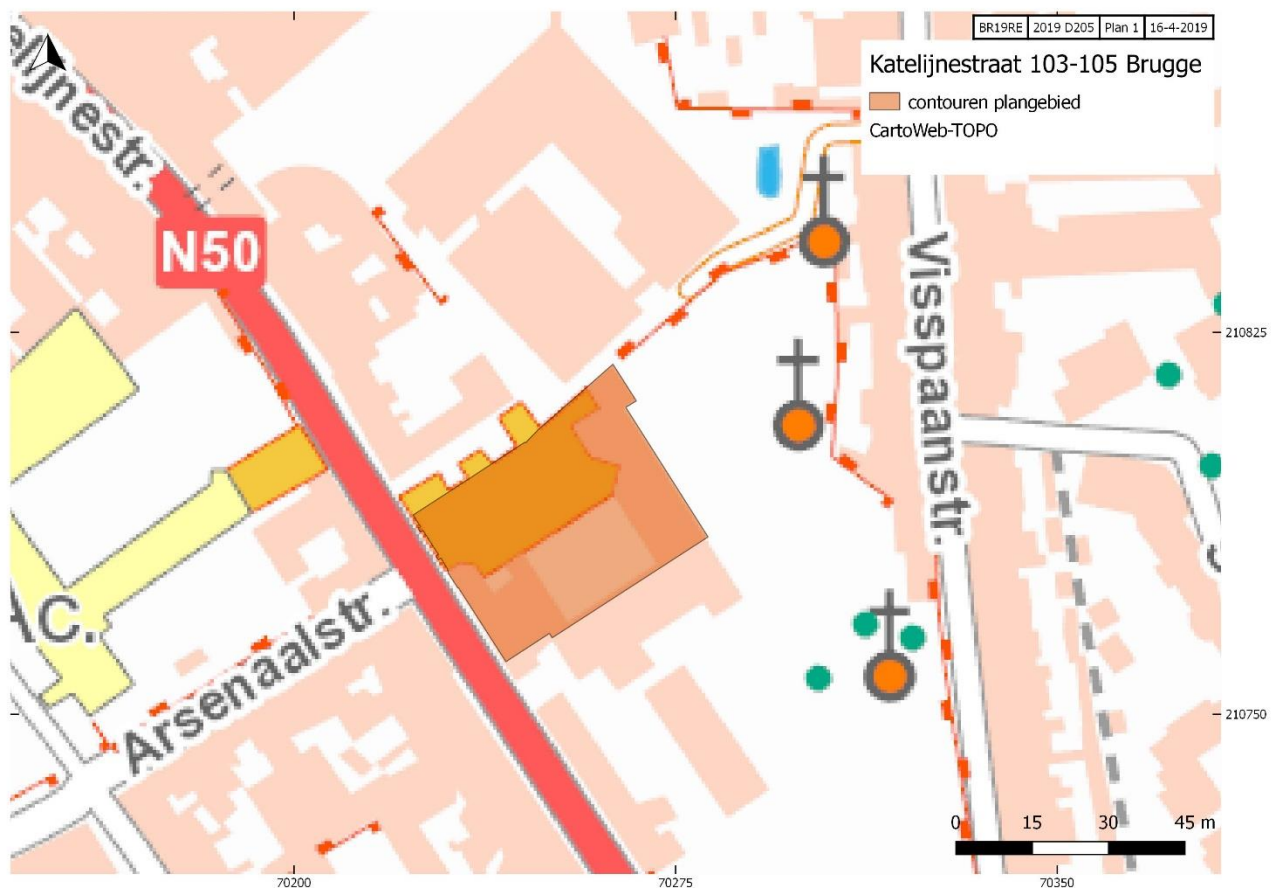
T +32 [0]50 44 50 43

E frederik.roelens@brugge.be

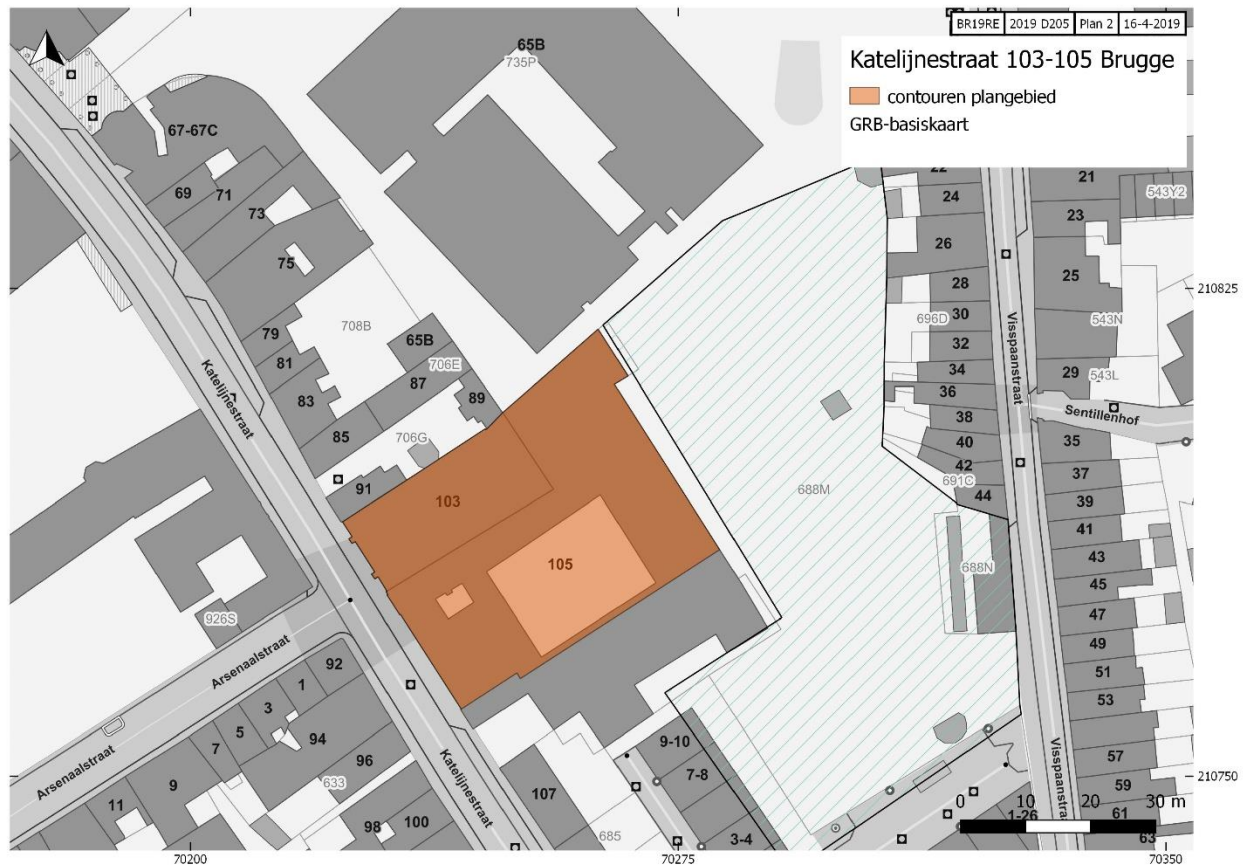
© AardeWerk-Raakvlak Archeologisch Onderzoek. Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Raakvlak.

Figuur 1: Het projectgebied gesitueerd t.o.v. Vlaanderen (blauwe ster)

Plan 1: Het projectgebied weergegeven op de topografische kaart (oranje polygoon)

Plan 2: Het projectgebied weergegeven op het GRB, met aanduiding van de kadastrale gegevens (oranje polygoon).

2. Aanleiding

Deze archeologienota kadert in een geplande omgevingsvergunningsaanvraag. De bouwheer, stad Brugge, plant om de huidige kerk en aanpalende ruimtes, gelegen Katelijnestraat 103-105 te Brugge, te herbestemmen tot klaslokalen/atelierruimtes voor de aan de overzijde van de straat gelegen kunstacademie. Hierbij zijn meerdere bodemingrepen gepland. Het ontwerp is van de hand van architectenbureau LMS Vermeersch.

Het plangebied bevindt zich administratief in het Onze-Lieve-Vrouwekwartier, in één van de Brugse poortstraten. Op het gewestplan is de hoofdbestemming 'woongebied met cultureel, historische en/of esthetische waarde' (Plan 3 in bijlage). Het plangebied maakt deel uit van het voormalige Redemptoristinnenklooster met bijhorende kerk uit de 19de eeuw. De kerk, met inbegrip van de sacristie en bidkapel op de eerste verdieping, is beschermd als monument. Ten noorden bevindt zich het godshuizencomplex 'Hertsberge', in de huidige vorm uit de 17de eeuw. Het totale plangebied meet circa 1700 m².

Het projectgebied bevindt zich in een vastgestelde archeologische zone, de historische stadskern van Brugge. Aangezien de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100m² of meer beslaat en de

totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 300m² of meer bedraagt, is een archeologisch vooronderzoek verplicht volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 2015. Op deze basis wordt een archeologienota zonder ingreep in de bodem opgesteld. De opmaak van deze nota gebeurt conform *de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen, versie 4.0* (2019) en de door het Agentschap Onroerend Erfgoed verspreide bijkomende richtlijnen i.v.m. het opstellen van archeologienota's.

3. Archeologische voorkennis

Het plangebied bevindt zich binnen de tweede Brugse omwalling (1297-1299), langsheen de huidige Katelijnestraat. In archivalische bronnen wordt het gebied vanaf de 14de eeuw omschreven als *Buiten Mariabrug*, naar de brug ter hoogte van het Oud Sint-Janshospitaal. Op de kaart van Marcus Gerards (1562) wordt het tracé omschreven als *Cortirijcxschen weg*, later wordt dit *Sint-Katelijnestraat*, naar de gelijknamige parochiekerk die even buiten de stadswal gelegen was. Het Redemptoristinnenklooster dateert uit de tweede helft van de 19de eeuw. Het plangebied is echter zeker aantoonbaar bebouwd vanaf de 16de eeuw. In de onmiddellijke omgeving zijn verschillende vindplaatsen gekend. Voor een meer uitgebreide archeologische situering, wordt verwezen naar het bewuste hoofdstuk (*II.3. Archeologische situering*)

4. Onderzoeksopdracht

4.1 Vraagstelling m.b.t. het onderzochte gebied

De bedoeling van dit bureauonderzoek is om tot een waardering van het archeologisch potentieel binnen het projectgebied te komen. Op basis van verscheidene bronnen, zoals de nog aanwezige erfgoedwaarden, de landschapshistoriek, de topografie, de geomorfologie, het bodemgebruik, de vegetatie en de historische ingrepen wordt getracht hierover een uitspraak te doen.

Hierbij kunnen volgende onderzoeksvragen gesteld worden:

- wat is de landschapshistoriek van het terrein?
- hoe is het terrein gebruikt geweest?
- speelde het terrein een belangrijke rol in de ontwikkeling van Brugge?
- welke impact hebben de voorziene werken op de bodem?
- wat zijn de karakteristieken van deze site(s)?
- wat is de bewaringstoestand van deze site(s)?
- hoe verhoudt deze site zich tot het landschap?
- wat is de waarde van deze site(s)?
- is de bodemopbouw intact, gedeeltelijk of volledig verstoord?
- wat betekent dit voor het archeologisch potentieel van het terrein?

4.2 Randvoorwaarden

Op heden zijn er onderhandelingen tussen stad Brugge en de eigenaar over een langlopende huurovereenkomst. Archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem is op heden economisch onwenselijk. Gezien deze economische onwenselijkheid wenst de bouwheer gebruik te maken van de uitzonderingsprocedure waarbij nota's worden afgeleverd op basis van bureauonderzoek. Daarom betreft deze nota een nota op basis van een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem.

4.3 Beschrijving van de geplande werken en bodemingrepen

Zoals hierboven beschreven wil de bouwheer de huidige kerk en aanpalende ruimtes herbestemmen tot klaslokalen en atelierruimtes voor de aan de overzijde van de straat gelegen kunstacademie.

De in te richten leslokalen bevinden zich binnen het complex van het gewezen Redemptoristinnenklooster. In 2016 werd dit complex na grondige restauratie betrokken door het Europacollege. Op de gelijkvloers is enkel de zone rechts van de pandgang (vleugel kant zuid) door het Europacollege ingenomen voor hun gemeenschappelijke voorzieningen i.f.v. de uitbating van het internaat, dat zich op de bovenverdiepingen bevindt. Het deel van het klooster dat door het Europacollege in gebruik is, heeft een afzonderlijke inkom en toegang vanaf de Katelijnestraat, uiterst rechts in de gevel. Het internaat functioneert volledig onafhankelijk van de overige delen van het pand t.o.v. de ruimtes en de kerk waarvoor deze vergunning wordt aangevraagd (figuur 2: oranje polygoon).

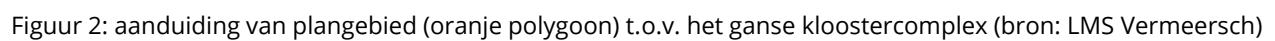
In de huidige omgevingsvergunningsaanvraag gaat het om volgende vergunningsplichtige werken:

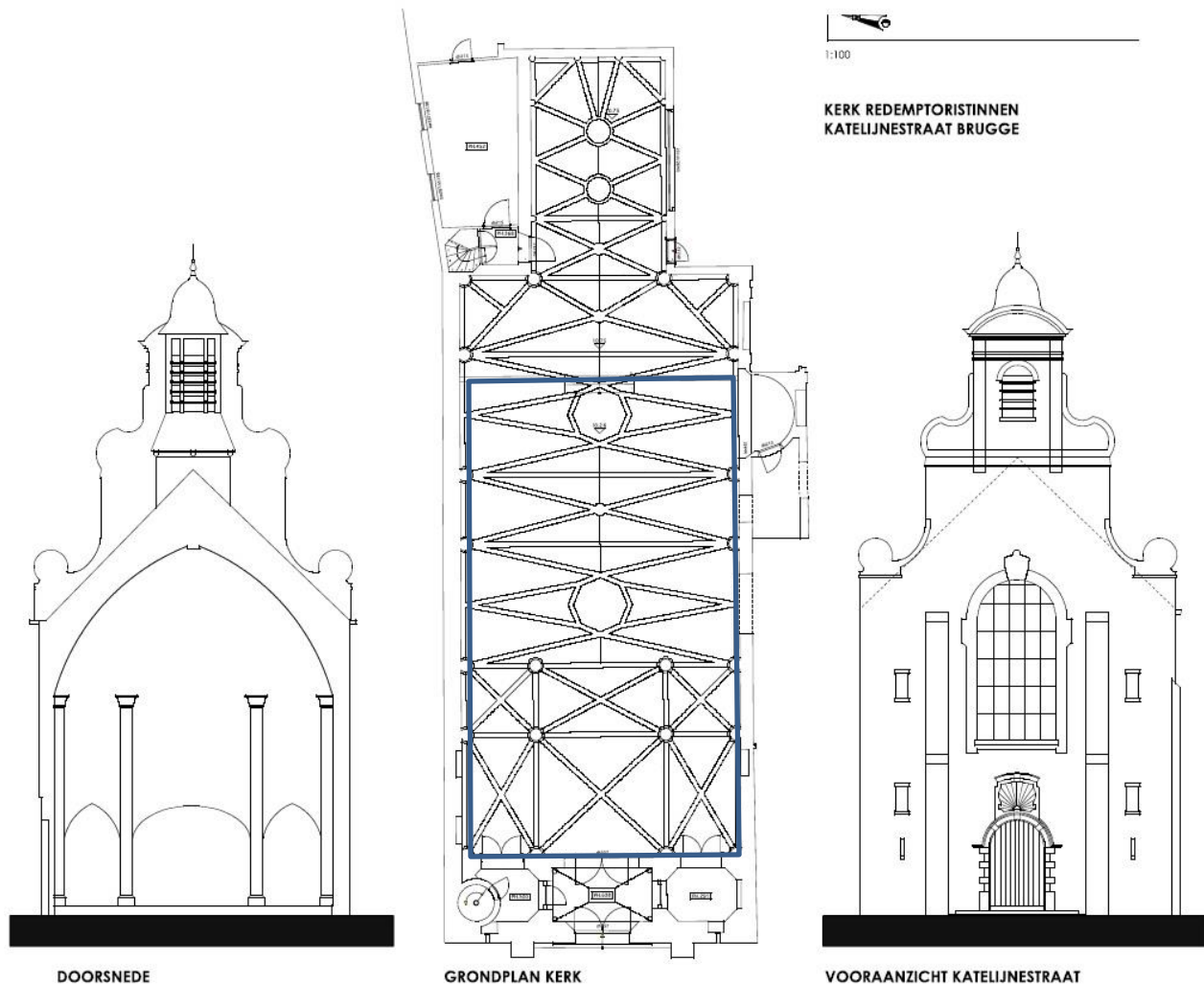
- Het vernieuwen van de vloeropbouw in de kerk (footprint 245m²)(figuren 3-4-5)

De kerkvloer wordt over de op plan aangeduide zone uitgebroken. Er werd hiervoor geopteerd omwille van het feit dat de kerkvloer op diverse plaatsen verzakt is maar ook omwille van de herbestemming. Gezien de nieuwe functies die ondergebracht worden in de kerk, moeten heel wat technische installaties voorzien worden. De nieuwe vloer krijgt een meer industriële look en wordt uitgevoerd in beton waarvan de toplaag zal gepolierd worden.

Voor deze nieuwe vloeropbouw wordt een geplande uitgraving voorzien van 65 cm t.o.v. de huidige vloer. Hierboven wordt een buffer van 10cm gerekend. De huidige vloeropbouw wordt geraamd op circa 20 cm.

Zoals op de snede bestaande toestand te zien is, is de kerk hoger ingeplant dan de omringende gebouwen, namelijk 10,75 cm TAW vs. 10,40 cm TAW (figuur 4a). Deze 35 cm wordt aan straatzijde overbrugd door middel van twee treden (figuur 4b).

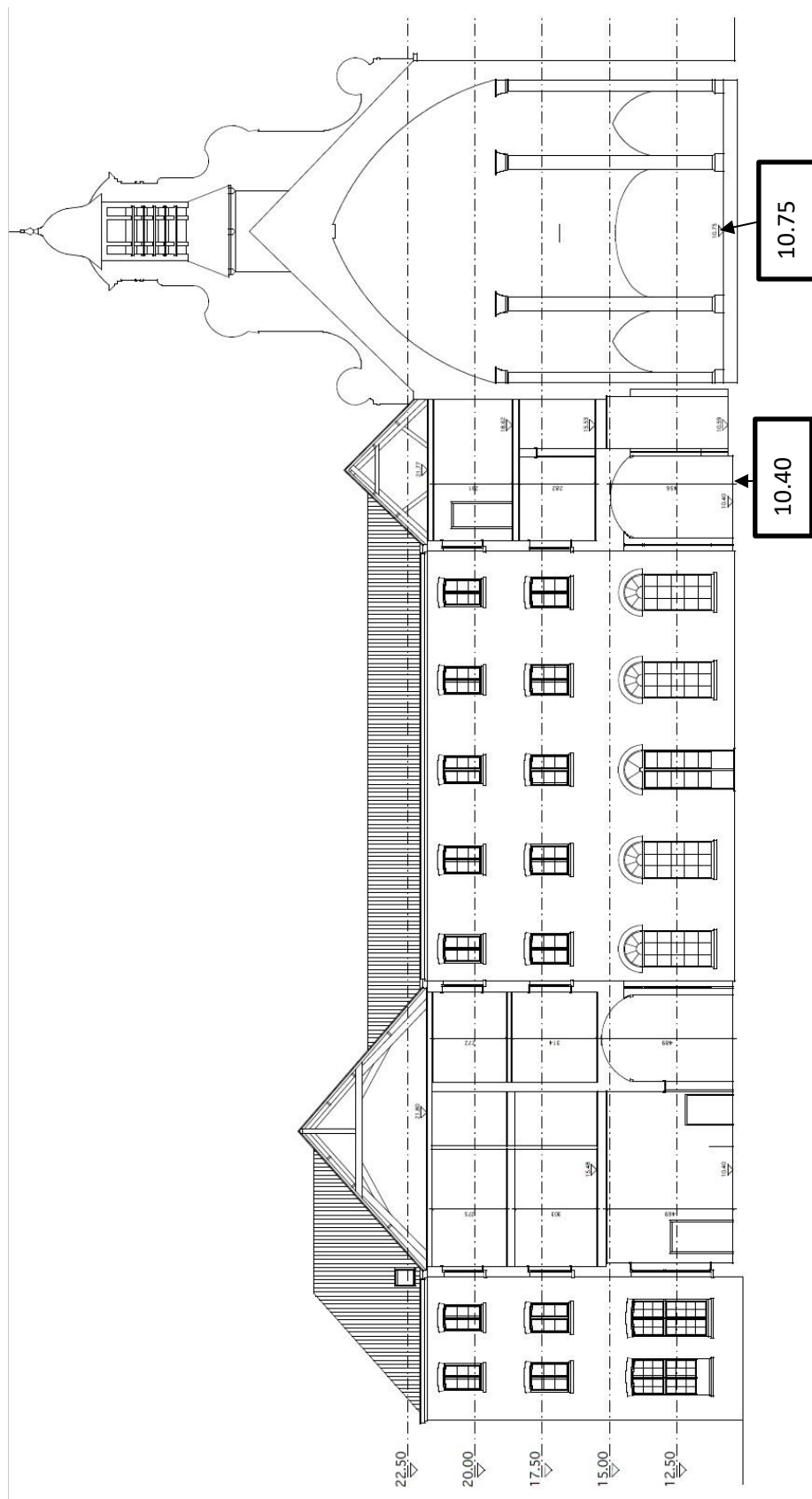

Figuur 3: grondplan, snede en vooraanzicht van de kerk (bron: LMS Vermeersch). De te vernieuwen vloeropbouw is weergegeven in het blauw

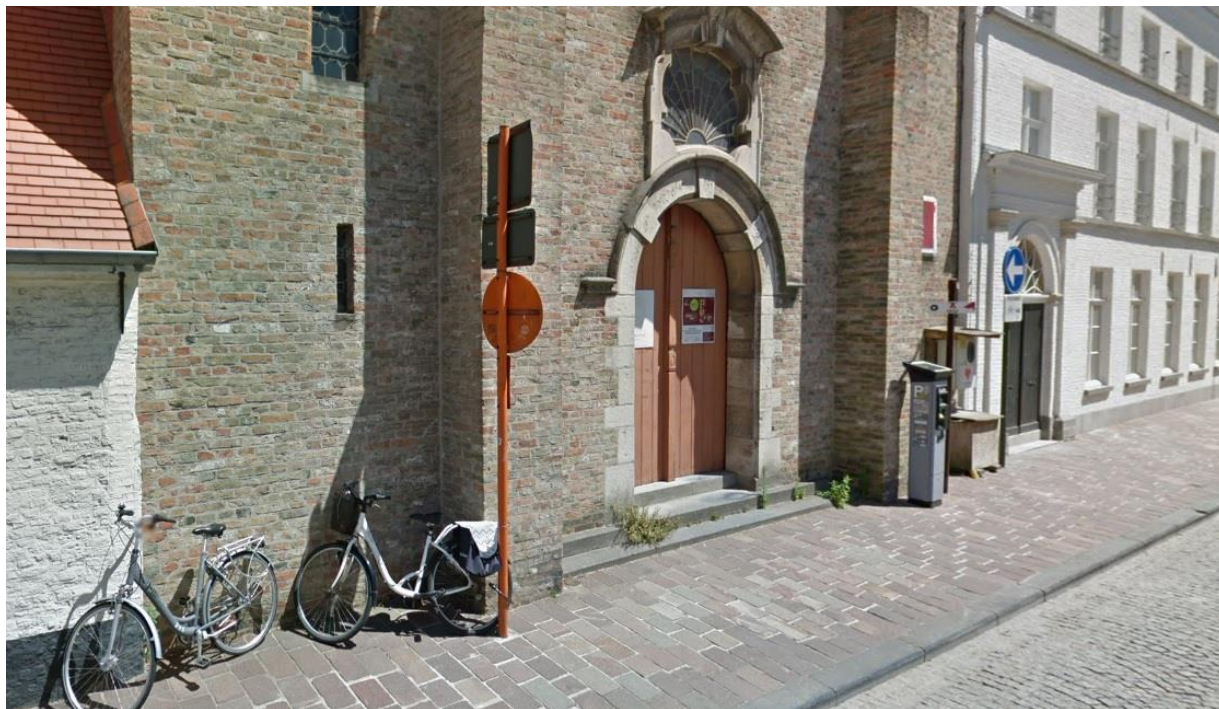
- Nieuwe sanitaire blok (18m²)

In het noordoosten van het plangebied wordt een nieuwe sanitaire blok voorzien. De bodemingrepen omvatten diverse leidingen en afvoeren van kleine diameters. De footprint bedraagt 18m² (figuur 6). Deze voeren naar de reeds bestaande septische put (dd 2016) in de binnentuin. Deze zone grenst aan een bestaande kleine bergkelder. De te verwachten verstoring bij deze werkzaamheden is vrij beperkt.

In deel 2, 'Beoordeling' wordt verder nagegaan in welke mate de hierboven opgesomde bodemingrepen een bedreiging vormen voor het potentieel aanwezige archeologische erfgoed en welke verdere stappen al dan niet genomen moeten worden.

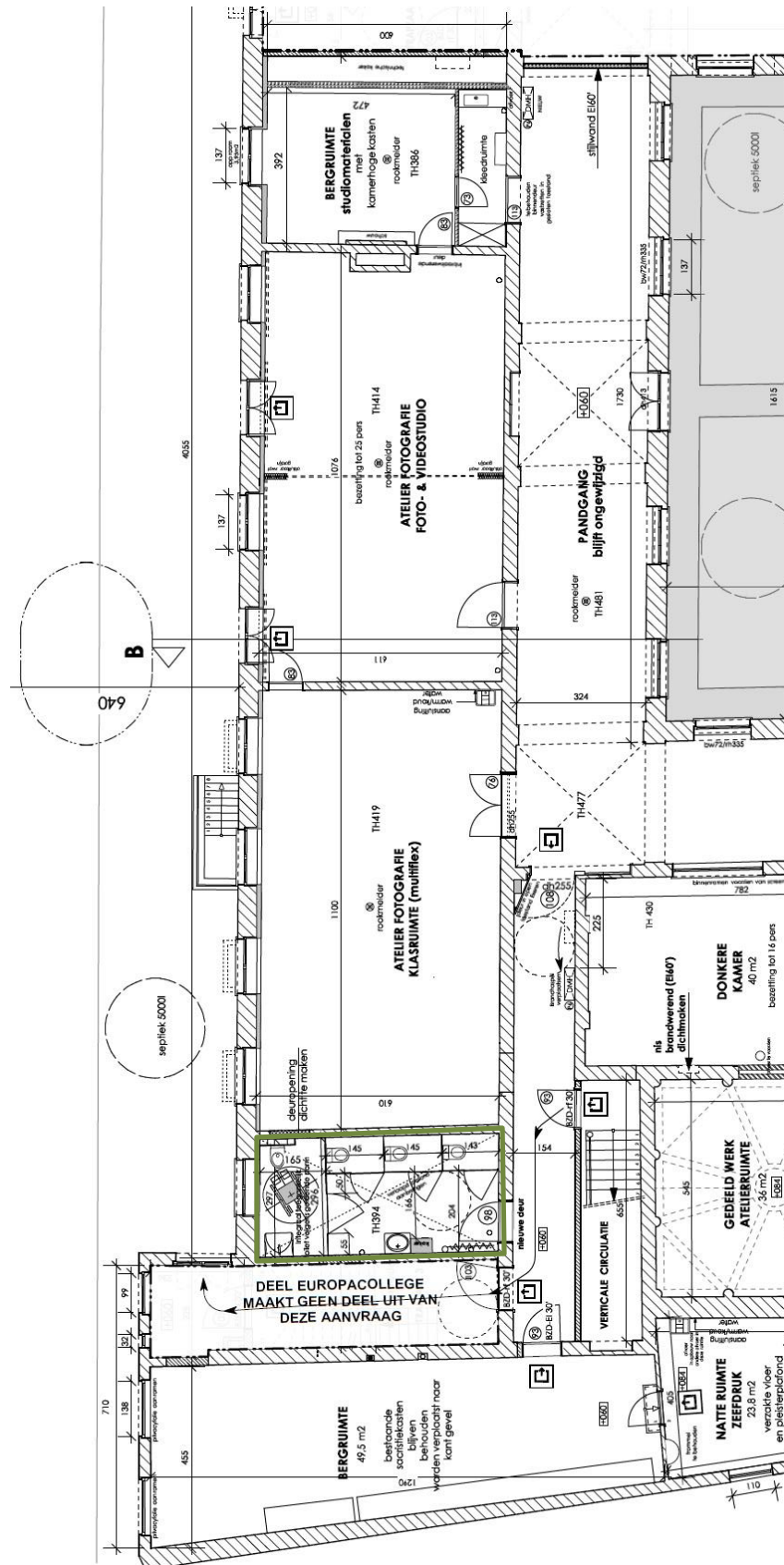
Figuur 4a: snede voormalig kloostercomplex met aanduiding niveauverschil (bron: LMS Vermeersch)

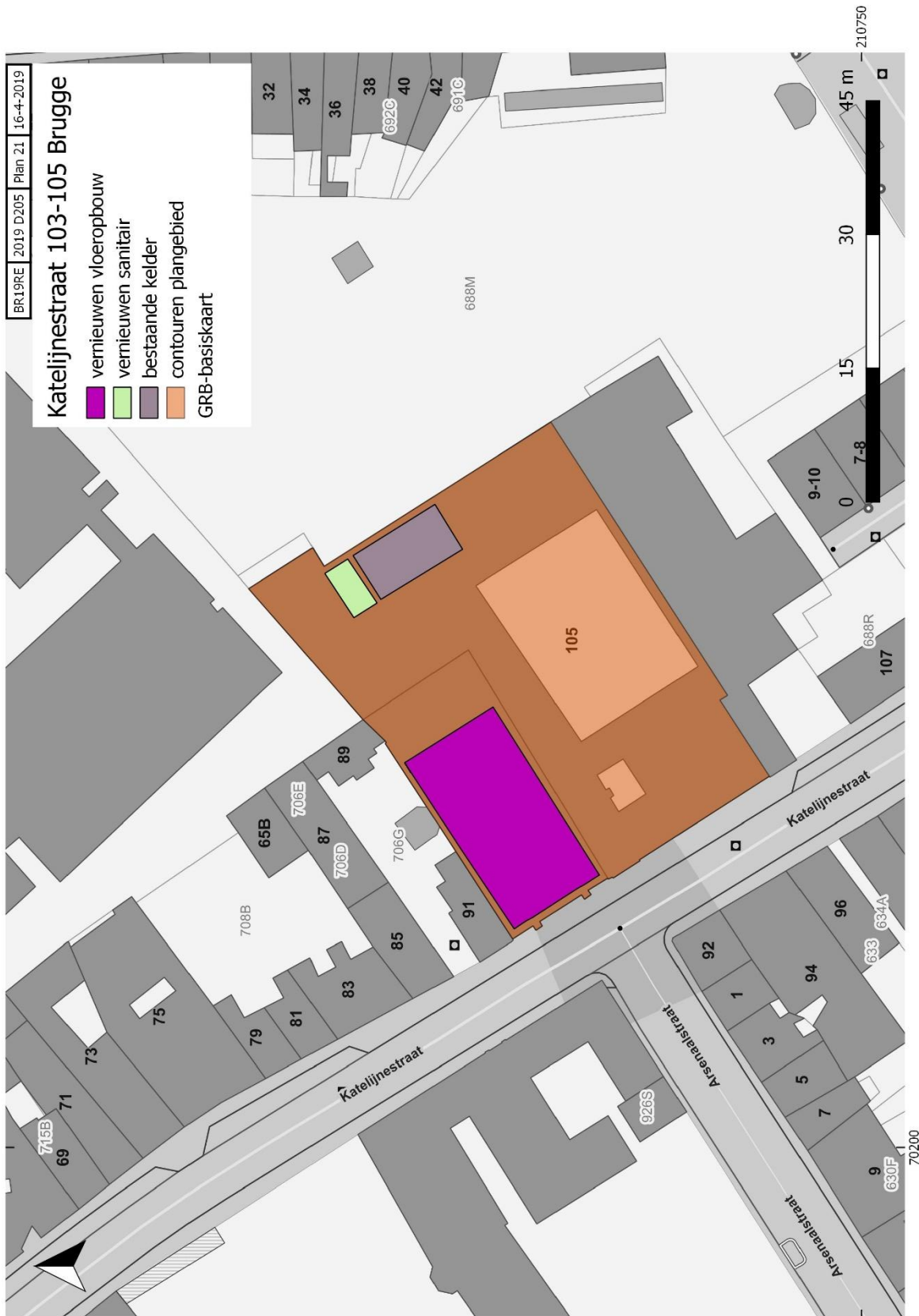
Figuur 4b: zicht op het niveauverschil kerk/aanpalende gebouwen (bron: Google Street view)

Figuur 5: Zicht op het interieur van de kerk (bron: LMS Vermeersch)

Figuur 6: Zicht op de nieuwe sanitaire blok en enkele herbestemde lokalen (bron: LMS Vermeersch)

5. Beschrijving van de werkwijze en strategie van het vooronderzoek

Deze archeologienota bestaat in eerste instantie uit een bureaustudie (vooronderzoek zonder ingreep in de bodem). Hierin is de aard van de werken afgewogen ten opzichte van de beschikbare kennis van het projectgebied op landschappelijk, bodemkundig, historisch-cartografisch en archeologisch vlak om zo een onderbouwde inschatting te kunnen maken van het archeologisch potentieel van het projectgebied.

Het bureauonderzoek werd uitgevoerd door een erkend archeoloog van AardeWerk. De nota werd opgemaakt op een PC met Office-software. Het bijhorend kaartmateriaal werd aangemaakt in een GIS-omgeving (QGis). In dit softwarepakket werden de digitale ontwerpplannen ingeladen en geprojecteerd ten opzichte van de WMS-lagen en/of de shapefiles die ter beschikking gesteld worden door de Vlaamse overheid via www.geopunt.be, www.dov.vlaanderen.be, geo.onroerenderfgoed.be en de website van de Centrale Archeologische Inventaris (CAI). Indien mogelijk werd de archeologische informatie aangevuld en/of gecorrigeerd met gegevens uit het archief van Raakvlak en/of van de voormalige Stadsarcheologische dienst van Brugge.

Aansluitend werden een aantal referentiewerken geraadpleegd in diverse bibliotheken. Het gaat om *Op het raakvlak van twee landschappen. De vroegste geschiedenis van Brugge* (Hillewaert en Ryckaert, 2019), *Stedenatlas van Brugge* (Ryckaert, 1991) en *De huizen te Brugge* (Devliegheer, 1975). De overige geraadpleegde artikels en documenten zijn weergegeven in de bibliografie.

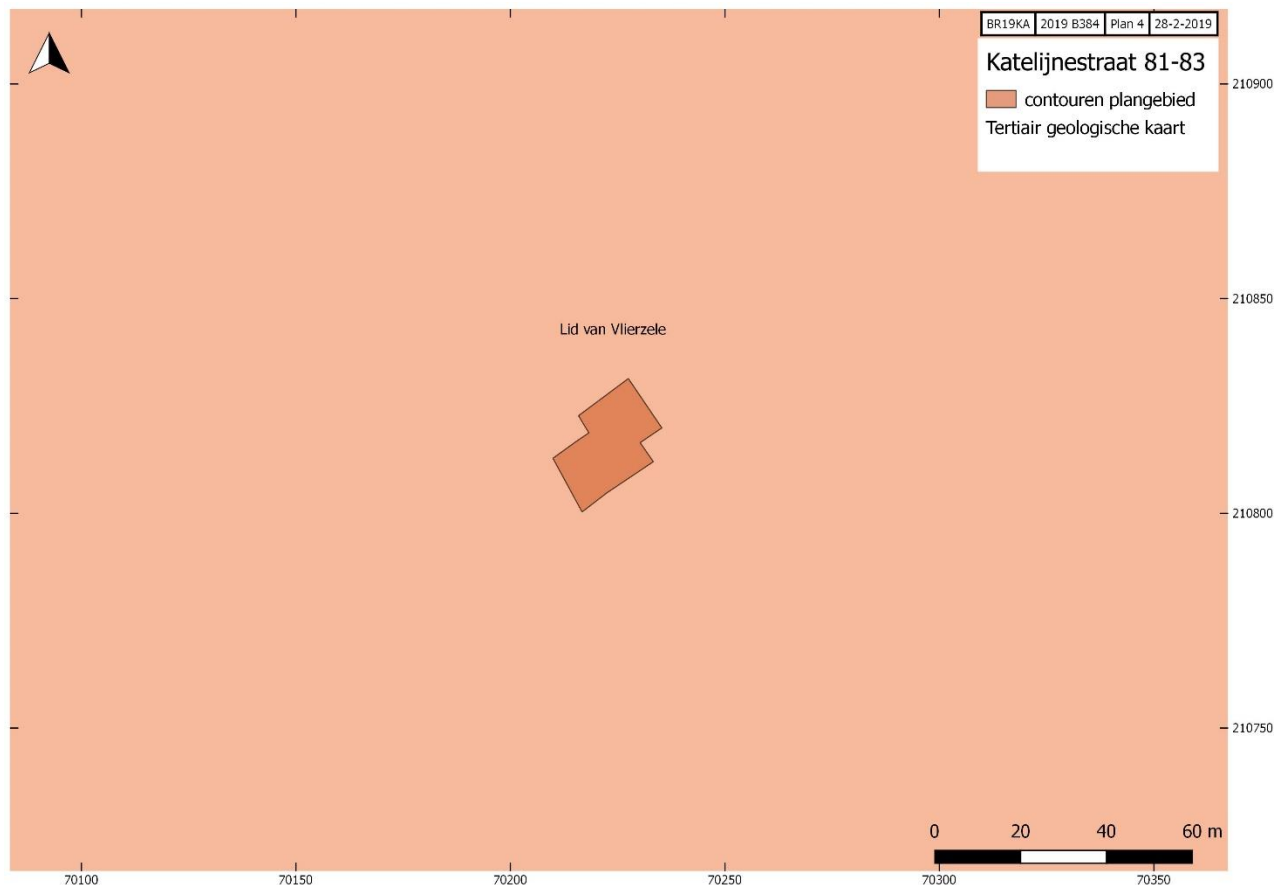
De eventuele inbreng van een bijkomend wetenschappelijk comité was gezien de aard en omvang van dit project niet noodzakelijk.

Tenslotte willen we architectenbureau LMS Vermeersch bedanken voor het aanleveren van allerhande informatie en plannen.

II. Beoordeling

Het doel van dit hoofdstuk is om een beoordeling te maken van het projectterrein op basis van gekende landschappelijke, historische, cartografische en archeologische informatie. Vervolgens wordt gekeken in welke mate het terrein nog voldoende intact is.

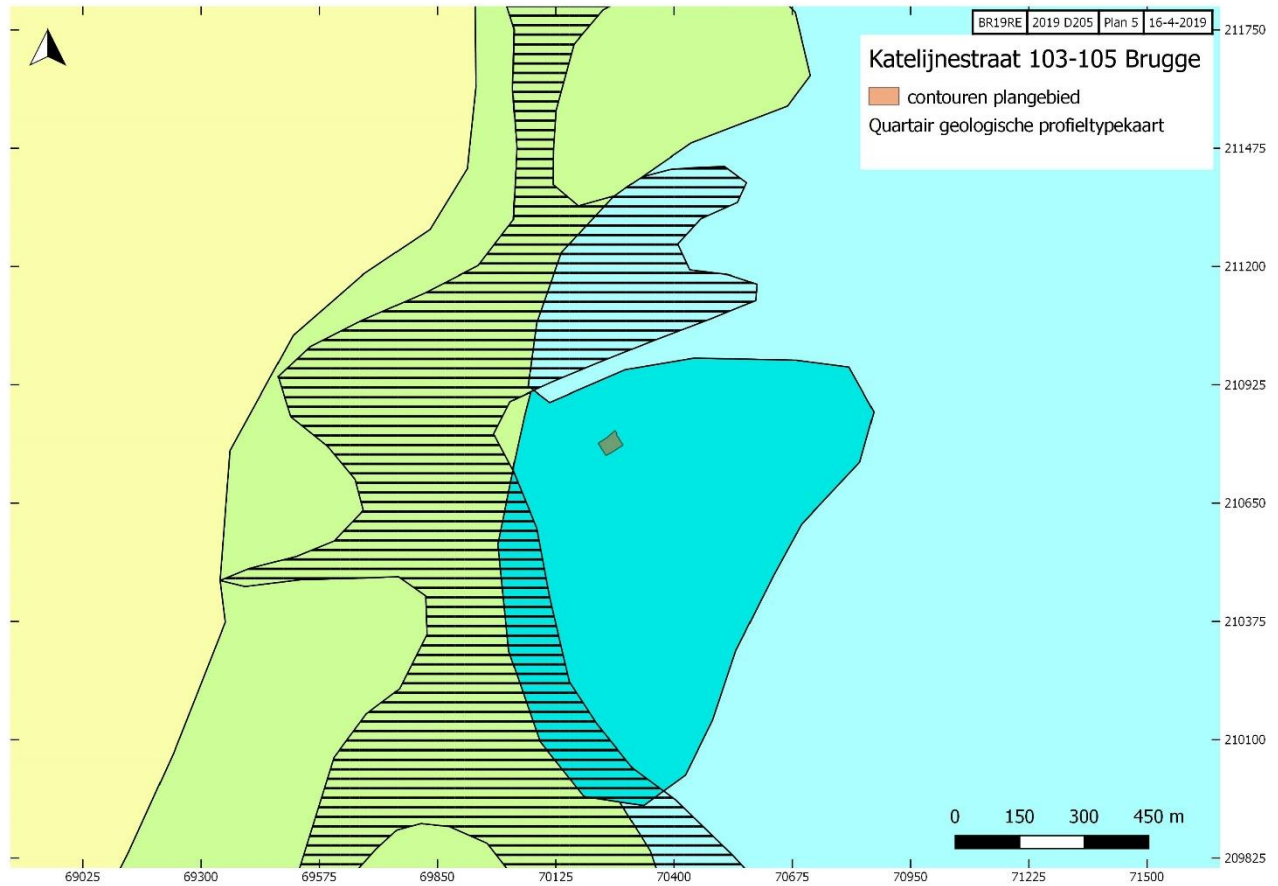
1 Fysisch-geografische situering

Plan 4: het projectgebied op de tertiair geologische kaart (oranje polygoon)

Tertiair geologisch behoort de omgeving van het projectgebied tot de Formatie van Gentbrugge (Ge). Op basis van de Databank Ondergrond Vlaanderen wordt binnen het plangebied het tertiair substraat gevormd door het lid van Vlierzele (GeVI)(Plan 4). Het betreft groen tot grijsgroen fijn zand, soms kleihoudend, met plaatselijk dunne zandsteenbankjes. Deze zanden werden afgezet in een epicontinentale zee.

Op de quartair geologische kaart 1/200.000 (Plan 5) wordt het plangebied in het geel weergegeven en behoort het integraal tot het type 15: Er zijn geen Holocene of Tardiglaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie vastgesteld (figuur 7).

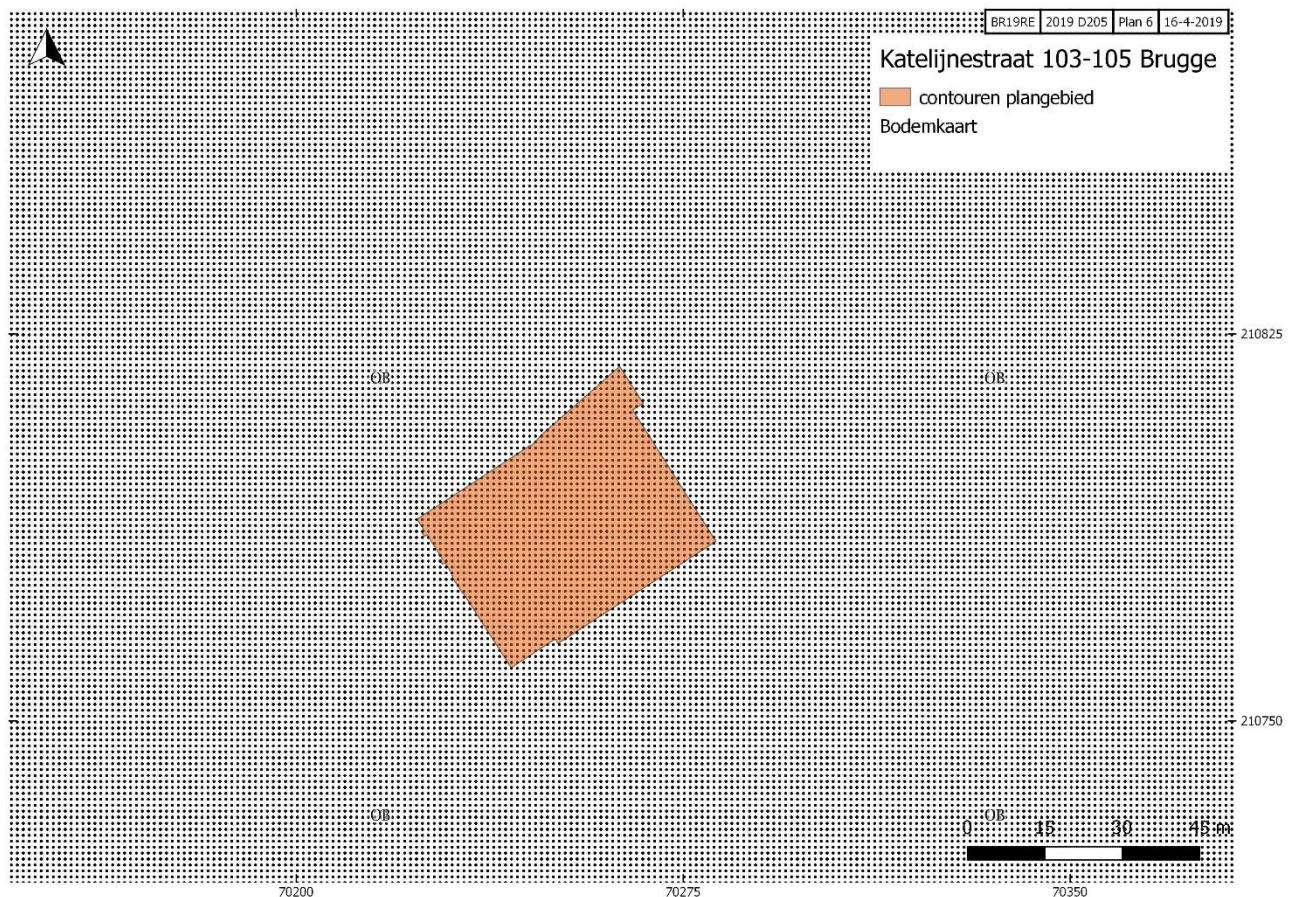

Plan 5: het projectgebied op de Quartair geologische kaart (oranje polygoon)

15	
ELPw en/of HQ	* De karteereenheid is mogelijk afwezig. ELPw Eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen.
FLPw	
GLPe	HQ Hellingsafzettingen van het Quartair. FLPw Fluviale afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen).
FMPs	GLPe Getijdenafzettingen (mariene en estuariene) van het Eemiaan (Laat-Pleistoceen).
	FMPs Fluviale afzettingen van het Saaliaan (Midden-Pleistoceen).

Figuur 7: uittreksel uit legende overzichtskaart quartairgeologie Vlaanderen (bron: DOV)

Op de bodemkaart is het onderzoeksgebied aangeduid als bodemtype 'OB' (Plan 6). Deze afkorting wil zeggen 'bebouwde zone'. De hele binnenstad van Brugge is op deze wijze aangeduid. Welk bodemtype zich er precies bevindt in het onderzoeksgebied is niet bekend. In de ruimere omgeving zijn de meeste gronden gekarteerd als ZbG, ZcG en ZdG. Enkele enclaves van lemig zand met dezelfde drainage en bodemontwikkelingspatroon kunnen eveneens gevonden worden. De bodemontwikkelingsklasse "G" overkoepelt de profielontwikkelingssymbolen "b", "g" en "h". Het gebruik van een klasse in plaats van één enkel symbool is omwille van de grote variabiliteit kenmerkend voor de dekzandrug ter hoogte van Brugge (pers.commentaar Jari Mikkelsen, bodemkundige).

Plan 6: het projectgebied weergegeven op de bodemkaart (oranje polygoon)

Volgens de potentiële bodemerosiekaart is de erosiegevoeligheid van het terrein niet gekarteerd. Ook in de ruime omgeving zijn geen percelen gekarteerd. Omwille van deze reden is deze kaart niet opgenomen in deze nota. Het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1m draagt weinig bij; eventuele hoogteverschillen zijn weinig uitgesproken en worden gemaskeerd door de huidige bebouwing. Deze kaart is verder opgenomen in deze nota (Plan 21 in bijlage).

2. Historisch-cartografische situering

Dit overzicht is grotendeels gebaseerd op de recente publicatie *Op het Raakvlak van twee landschappen. De vroegste geschiedenis van Brugge* (Hillewaert en Ryckaert, 2019).

Prehistorie

De oudste sporen op het huidige grondgebied van Brugge dateren uit het einde van de oude steentijd, meer bepaald uit het Allerød (11.950 - 10.760 v.Chr.) (Van Acker, 1986, p.96). Menselijke aanwezigheid (van het type Federmesser-cultuur) werd o.a. vastgesteld in Steenbrugge en Rijckevelde. Het gaat om een kleine groep jagers-verzamelaars die kortstondig verbleven op deze locaties.

De middensteentijd (ca. 10.000 - 5.000 v.Chr.) wordt gekenmerkt door een opwarming van het klimaat. Jagers-verzamelaars vestigen zich in deze periode op de hogere dekzandruggen, zoals bijvoorbeeld op de helling van de dekzandrug ten noorden van de Assebroekse Meersen en op de rug die de Meersen scheidt (Soers, 1987, p.33-35).

De evolutie van jagers-verzamelaars naar sedentaire boeren, die zelf voedsel produceren en dieren domesticeren, vindt plaats rond ca. 5000 v.Chr. In de omgeving van Brugge ontbreken (voorlopig) sporen uit de vroege nieuwe steentijd (Hillewaert et al, 2001, p.22). Vondsten uit deze periode komen voor als residueel materiaal, m.a.w. oudere vondsten in jongere contexten. De gepolijste bijlen die de voorbije decennia op het grondgebied van Brugge aangetroffen zijn, zijn ruim te situeren in de midden of late nieuwe steentijd en het begin van de vroege bronstijd (Hollevoet en Hillewaert, 1997/1998, p.193). Bewoningssporen *in situ* werden bijvoorbeeld aangetroffen in Sint-Michiels (Brugge).

Enkele vondsten uit de binnenstad dateren uit het einde van de nieuwe steentijd (ca. 2000 v.Chr.). Een klokbeker en een vuursteenafslag werden aangetroffen op de rand van een natuurlijke depressie, opgevuld met veen. Deze situeerde zich ter hoogte van de Willemstraat (De Witte, 1992, p.33-45). Fragmenten van een tweede klokbeker werden aangetroffen ter hoogte van de Boeveriepoort (Hillewaert et al, 2001, p.26). Vermoedelijk leefde de klokbekercultuur in onze streken door tot ca. 1800 v.Chr.

Door de afnemende snelheid van de zeespiegelstijging is de volledige kustvlakte rond ca. 1000 v.Chr. geëvolueerd tot een veenlandschap. Het onderzoek van de voorbije decennia heeft heel wat informatie opgeleverd over de grafcultus uit de bronstijd. Op het grondgebied van Brugge zijn diverse voorbeelden van circulaire grafheuvels gekend. Nederzettingssporen uit deze periode daarentegen komen slechts zeer beperkt voor. Er kan verwezen worden naar sporen, aangetroffen in Sint-Andries: site Refuge en site Kosterijstraat (Hillewaert, 2003, p.264).

Tijdens de ijzertijd, vanaf ca. 800 v.Chr. wordt de kustvlakte gekenmerkt door erosie en een sterke uitbreiding van het net van getijdengeulen. Zgn. La Tène-aardewerk werd aangetroffen bij werken aan een huizenblok tussen het Biskajerplein, de Wijnzakstraat en het Sint-Jansplein (Hillewaert, 1995b; Hillewaert 1996). Gelijkaardig aardewerk werd ook aangetroffen op de eerder vermelde site Refuge.

Romeinse periode

Gezien de locatie van het projectgebied in de historische binnenstad van Brugge, werd ervoor geopteerd om in dit overzicht enkel de belangrijkste Romeinse vondsten/vindplaatsen in het centrum van de stad te belichten.

Eerst en vooral dient gefocust te worden op het Romeinse wegennet en het verloop hiervan binnen de begrenzing van de binnenstad (Hollevoet, 2011a, p.42-45). Het is algemeen bekend dat de Steenstraat een aftakking is van de baan Cassel – Doornik. Deze weg vertrekt vanuit Steenvoorde en loopt over Poperinge en Werken (gem. Kortemark) tot Brugge. Hier sluit de weg ten westen van de Smedenpoort aan op de Zandstraat. Hoe de weg vanaf de Smedenpoort precies verloopt, blijft nog steeds onderwerp van vele discussies¹ (Ryckaert, 1991, p.23). In elk geval zal de omgeving van de Zilverstraat doorkruist zijn, waarna de weg de huidige Markt dwarste en verder liep richting Burg. In deze zone moet zich een brug bevonden hebben, die de oversteek over de Reie mogelijk moest maken. Het verdere verloop is opnieuw onduidelijk. Mogelijk liep de weg ter hoogte van de Langestraat verder om het grondgebied Brugge via de Kruispoort te verlaten.

Hoewel de site Fort Lapin zich strikt genomen niet binnen de binnenstad bevindt, wordt het -gezien het belang van de nederzetting- toch kort vermeld (Hollevoet, 1991b, p.46-50). Op het einde van de 19de eeuw werden n.a.v. de uitbouw van een nieuwe Brugse haven (het huidig Groot Handelsdok) verschillende Romeinse vondsten aangetroffen. De vele vondsten wijzen erop dat deze uitgestrekte site één van de belangrijkste sites uit de kuststreek was. In de onmiddellijke omgeving van deze site werden in de 19de eeuw ook restanten van Romeinse vaartuigen aangetroffen. Voor meer informatie kan verwezen worden naar *Een nieuwe kijk op de boot van Brugge* (Vlierman 2011, p.49), gepubliceerd in *Op het Raakvlak van twee landschappen*.

Ook in de binnenstad kwamen reeds op verschillende plaatsen Romeinse sporen aan het licht (Hollevoet 1991b, p.51-52). Wat deze vindplaatsen betreft, is het belangrijk om een onderscheid te maken tussen de locaties waar residueel materiaal of losse vondsten aangetroffen zijn en de locaties waar effectief sporen *in situ* aangetroffen zijn.

Wat de eerste categorie betreft, kan verwezen worden naar de volgende vindplaatsen: de Potterierei, de Snaggaardstraat, 't Zand, Zwijnstraat en Langerei 7 (respectievelijk Jacobs en Verhaege, 1980, p.82; Hillewaert, 1991c; Hillewaert 2000a, p.161; Hillewaert 1990d).

Wat de sites met *in situ* bewaarde sporen betreft, kan vooreerst verwezen worden naar de site Wulpenstraat (Hollevoet, 1991b, p.52). Deze Romeinse bewoningskern situeert zich vermoedelijk langs dezelfde getijdengeul als de site Fort Lapin, maar dan wel op de andere oever. De geul moet deel uitgemaakt hebben van een netwerk dat de verbinding vormde tussen de Reie en de getijdengeulen die de zee en het achterland verbonden. Het is aan te nemen dat de Reie via deze geul afwaterde in het overstromingsgebied. Vermoedelijk werd deze geul- of één van zijn vertakkingen- ook aangetroffen bij boringen langs de Verversdijk (Hillewaert, 2000b, p.155).

Ook op de Brugse Burg worden sinds de jaren zestig van vorig eeuw vondsten uit de Romeinse tijd aangetroffen. De meeste vondsten die *in situ* voorkwamen, kwamen aan het licht bij de bouw van de

¹ Mogelijke tracés zijn via de Noordzandstraat en het Sint-Amandstraatje of over de Zuidzandstraat en de Steenstraat

Holiday Inn Crowne Plaza (Thoen, 1991, p.143-147). De vondsten situeerden zich in de top van een veenlaag, die de opvulling vormde van een natuurlijke depressie. Deze depressie sloot duidelijk aan op de helling van de dekzandrug. Het is dan ook vrij waarschijnlijk dat het vondstmateriaal afkomstig is van een Romeinse nederzetting, die zich situeerde op de top van de dekzandrug.

Ter hoogte van de Zilverstraat werden verschillende sporen in situ aangetroffen, ingegraven in het dekzand (De Witte, 1988, p.18-20). Deze vondsten uit de 2de en 3de eeuw n. Chr. zijn interessant, rekening houdende met het feit dat de Zilverstraat zich vlakbij het veronderstelde tracé van de Zandstraat situeert. Vermoedelijk strekte de nederzetting zich verder uit in noordelijke richting. Mogelijk moeten de vondsten die aangetroffen zijn aan de overkant van de Zilverstraat, op de locatie van het vroegere cinemacomplex Kennedy, eveneens met deze nederzetting in verband gebracht worden (Hillewaert 2004, <http://www.raakvlak.be/nieuwsbrief.php?itemno=69>).

Het voorkomen van Romeinse sporen in situ lijkt ten oosten van de Reie beperkter. Hier kan verwezen worden naar de site Garenmarkt. Het aardewerk dat aangetroffen werd in een sterk organische opvullingslaag van een natte depressie, wijst op de aanwezigheid van een nederzetting in de onmiddellijke omgeving. Verdere gegevens m.b.t. deze bewoningskern ontbreken (voorlopig).

Vroege Middeleeuwen

Tijdens de Merovingische periode bevinden zich op het raakvlak van zandstreek en kustvlakte verscheidene nederzettingen. In de historische binnenstad daarentegen zijn slechts weinig Merovingische vindplaatsen bekend; in vele gevallen gaat het dan nog om sites waar vroegmiddeleeuwse vondsten voorkomen in jongere contexten. Voorbeelden hiervan zijn de site Zwijnstraat en de Burg (Hillewaert, 1991d). Wat de Burg-site betreft, dient wel een mogelijk laat-Merovingisch/vroeg-Karolingisch haardje in de hoek van het Oude Gerechtsgebouw en de Griffie vermeld te worden (De Witte, 1988, p.26-27). Wat de in situ vondsten in de historische stadskern betreft, kan verwezen worden naar de site Sint-Jansstraat (Hillewaert, 2000).

Het gebied, waaruit het latere Brugge zou ontstaan, maakte tijdens de vroege middeleeuwen deel uit van tenminste twee verschillende administratieve eenheden, nl. de *pagus Flandrensis* en de *pagus Rodanensis* (Hollevoet, 2011c, p.103). Volgens de hypothese van J. Noterdaeme ontstond het latere Brugge op de grens van twee uitgestrekte oerparochies die deel uitmaakten van die administratieve districten, nl. Snellegem (*pagus Flandrensis*) en Sijsele (*pagus Rodanensis*) (Noterdaeme, 1957). Volgens deze hypothese functioneerde de Reie als grens van beide parochies. De Sint-Salvatorskerk en de O.L.V.-kerk zouden elk aan de uiterste rand van de moederparochie gebouwd zijn, respectievelijk op het grondgebied van de parochie Snellegem en op het gebied van de parochie Sijsele. Deze hypothese verklaarde onder andere de korte afstand t.o.v. de twee kerken.

De stichting van de O.L.V.-kerk vanuit de moederkerk Sijsele kan bevestigd worden op basis van 11de en 12de-eeuwse bronnen. Waarschijnlijk werd de O.L.V.-kerk kort na de Sint-Salvatorskerk gebouwd, vermoedelijk nog voor het einde van de 9de eeuw (Meijns, 2011, p.138-139). De stichting van de Sint-Salvatorskerk vanuit het Merovingische kroondomein van Snellegem is echter allesbehalve zeker (Meijns, 2011, p.139-140). Vooreerst bestaan hiervoor geen doorslaggevende bewijzen. Bovendien heeft archeologisch onderzoek aangetoond dat de O.L.V.-kerk gesticht werd ten westen van de Reie

en niet op de rechteroever van de Reie, zoals algemeen aangenomen werd (Hollevoet, 2011c, p.103). De O.L.V.-kerk werd m.a.w. gesticht op een terrein dat wellicht oorspronkelijk deel uitmaakte van de pagus Flandrensis. Dit doet de vraag rijzen of de O.L.V.-kerk gesticht is, na de vereniging van de beide *pagi* en nadat de Reie haar grensfunctie verloren had.

Het voorkomen van twee parochiekerken op korte afstand van mekaar toont in elk geval dat de vroegmiddeleeuwse nederzetting welvarend was. Wat de ruimtelijke en functionele indeling van deze handelsnederzetting betreft, zijn de gegevens vrij beperkt. In elk geval stond de nederzetting via een haven en een getijdengeul rechtstreeks in verbinding met de zee. De naam Brugge zou etymologisch verwant zijn met het Scandinavische '*Bryggia*', wat verwijst naar een aanlegplaats (Gysseling, 1971; De Brabandere, 2010). De toponiemen *Wic* en *Koetelwic*, die voor het eerst voorkomen in 13de-eeuwse documenten, zijn mogelijk met deze haven in verband te brengen. De locatie van deze toponiemen is weliswaar onzeker. In het verleden werd aangenomen dat deze vroegmiddeleeuwse haven zich situeerde in de zone ten westen van de Lange Rei, meer bepaald ter hoogte van het Sint-Gilliskwartier (De Smet, 1948; Ryckaert, 1991, p.40). Recentelijk wordt het toponiem Koetelwijk eerder gelokaliseerd ter hoogte van de Koningsbrug, die de Koningstraat verbond met de Spiegelrei (De Meester en Schotte, 2002)

Tot de 10de eeuw, en tijdelijk nog in de eerste helft van de 11de eeuw, konden zeeschepen de stad bereiken via de Lange Rei; ze meerden aan ter hoogte van de natuurlijke depressie van de Spiegelrei. De bewoning geassocieerd met deze aanlegplaats situeerde zich in de zone van de Koningstraat tot het Sint-Jansplein, op een iets hoger gelegen deel net ten zuiden van de depressie. Het gebied ten noorden van de Spiegelrei was drassig en werd omwille van deze reden pas rond 1200 bouwrijp gemaakt. De handelsnederzetting die geassocieerd dient te worden met de havenactiviteiten, wordt omwille van zijn vorm het 'Groot Vierkant' genoemd (figuur 7). Deze zone wordt begrensd door de Groene Rei en de Sint-Annarei; beide zijn segmenten van de natuurlijke loop van de Reie. Verder vormden ook de Spiegelrei en de Kraanrei de begrenzing van dit vierkant. Vermoedelijk behoort het bouwblok tussen de Steenstraat, Wollestraat, Oude Burg en Simon Stevinplein tot deze oude bewoningskern (Hollevoet 2011c, p.104)

Het handelscentrum wint aan belang wanneer de graaf van Vlaanderen rond de Burg een eigen machtscentrum uitbouwt (Dhondt, 1957). N.a.v. de invallen van de Noormannen werd een versterking opgericht, die de lokale bevolking moest beschermen. Wanneer deze versterking precies werd opgericht, is niet helemaal duidelijk. Op het burgplein werden ten noorden van de zandrug een gracht en een eerste wal/ophoging vastgesteld, die mogelijk in verband te brengen zijn met een eerste versterking. De restanten dateren uit het einde van de 9de eeuw (De Witte, 1991, p.93-98). Mogelijk kwam de versterking reeds onder Boudewijn I (837/840 - 879) tot stand.

Volle Middeleeuwen

In de historische binnenstad zijn slechts weinig contexten of vindplaatsen uit de volle middeleeuwen gekend. Mogelijk is dit o.a. het gevolg van de stand van het onderzoek.

Tot één van de belangrijkste vindplaatsen behoort de Brugse Burg. Boven de hierboven besproken mogelijke restanten van de eerste versterking, werd een aanzienlijk ophogingspakket aangetroffen in

associatie met een rij palen. Mogelijk gaat het hier om een verbreding van de zandrug, die op deze locatie opmerkelijk smal was. De palen dienden in dit geval wellicht ter bevordering van de stabiliteit. Op basis van dendrochronologie van de palen kon vastgesteld worden dat het ophogingspakket voor 950 tot stand gekomen is (De Witte et al, 2000, p.179-182).

Rond de ophoging kwam in de depressie ten noorden van de zandrug een gracht met een breedte van ca. 12m voor (De Witte, 1991, p.101) Het boogvormige tracé van de gracht kon gevolgd worden vanaf de Hoogstraat, waar ze de zandrug waarschijnlijk doorsneed en aansloot op de Groene Rei. Het westelijke verloop kon slechts beperkt onderzocht worden tot onder het kapittelklooster. Het verdere verloop is onzeker. Mogelijk doorsneed de gracht opnieuw de zandrug en sloot ze aan op de depressie of de Groene Rei. Het is ook niet onmogelijk dat de gracht aansloot op een gracht, die zich tussen de Steenstraat en de Oudburg bevond en op die manier deel uitmaakte van de afbakening van een vroege stadskern.

Bovenop het ophogingspakket werd de Sint-Donaaskerk gebouwd. Het ging om een centraalbouw, meer bepaald een octagoon, omgeven door een ommegang. Ten westen van de ommegang situeerde zich de westbouw (Devliegheer, 1991). De opgraving heeft spijtig genoeg geen rechtstreekse gegevens opgeleverd om de eerste kerk te kunnen dateren. Dit geldt eveneens voor het kapittelklooster dat zich ten noorden van de centraalbouw, boven de gedempte burchtgracht, situeerde en volgens de opgravingsgegevens tot een jongere bouwphase dan de kerk behoorde. Op basis van de opgraving kan enkel gesteld worden dat voor en omstreeks 950 belangrijke bouwactiviteiten plaatsvonden op het Burgplein.

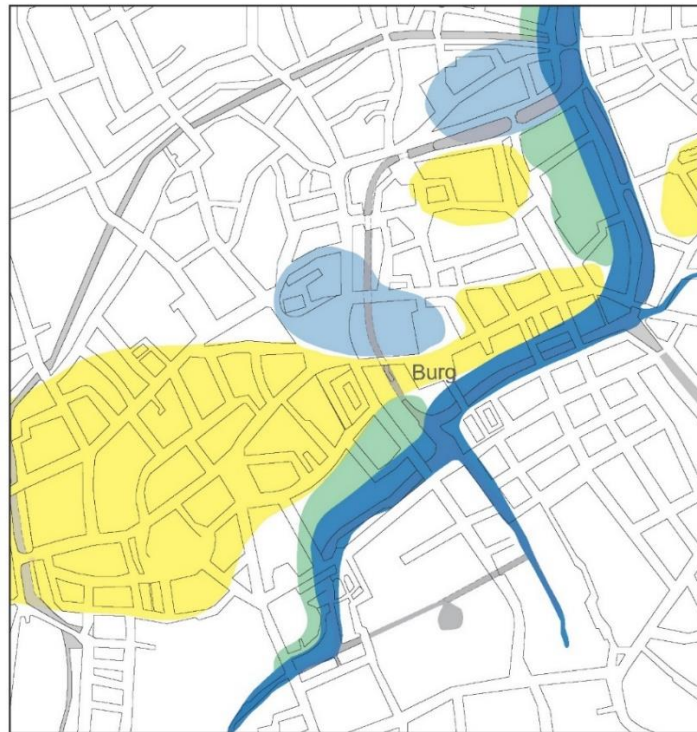
Op het Burgplein werd op verschillende locaties ook een veldstenen muur aangesneden, die een min of meer vierkant areaal begrensdde. Het zgn. *castrum* situeerde zich rond de oorspronkelijke burchtgracht en rond de kapittelgebouwen. Vermoedelijk maakten ook torens deel uit van deze versterking (Devliegheer, 1991, p.84-89). Verder gegevens over de interne indeling van deze elitaire site ontbreken volledig.

Stadshuizen uit de 10de-11de eeuw, zgn. Stenen, zijn in tegenstelling tot in andere steden zoals Gent, nagenoeg niet meer bewaard in de binnenstad. De vroegste resten van deze elitaire woningen zijn doorgaans te dateren in de 12de eeuw.

Andere bewoningssporen uit de volle middeleeuwen, zoals ophogingspakketten, kuilen en grachten, komen wel verspreid in de binnenstad voor. Tot deze periode behoren bijvoorbeeld verschillende ophogingslagen en kuilen, aangetroffen aan de oostzijde van het Simon Stevinplein (Hillewaert, 1995c). Diverse waarnemingen leverden ook gegevens op m.b.t. de zone tussen de Oude Burg en de Steenstraat in deze periode. Uit de waarnemingen kan afgeleid worden dat het gebied ten zuiden van de Oude Burg bij de bedding van de Dijver hoorde en zeker niet bewoond werd in deze periode (De Gryse en Hillewaert, 2006, p.54). Verder werden bij rioleringswerken in de Oude Burg verschillende kuilen uit de 11de/12de eeuw vastgesteld, wat aantoonde dat het straatracé op deze plaats zeker niet oorspronkelijk is (Hillewaert, 1995d).

Tijdens het onderzoek n.a.v. de bouw van het concertgebouw op het Zand werden een laag uit de 9de-11de eeuw en een poel uit de 11de eeuw aangetroffen, die afgedekte werden door een steriel zandpakket, dat mogelijk in verband te brengen is met het uitgraven van de Reie door de zandrug

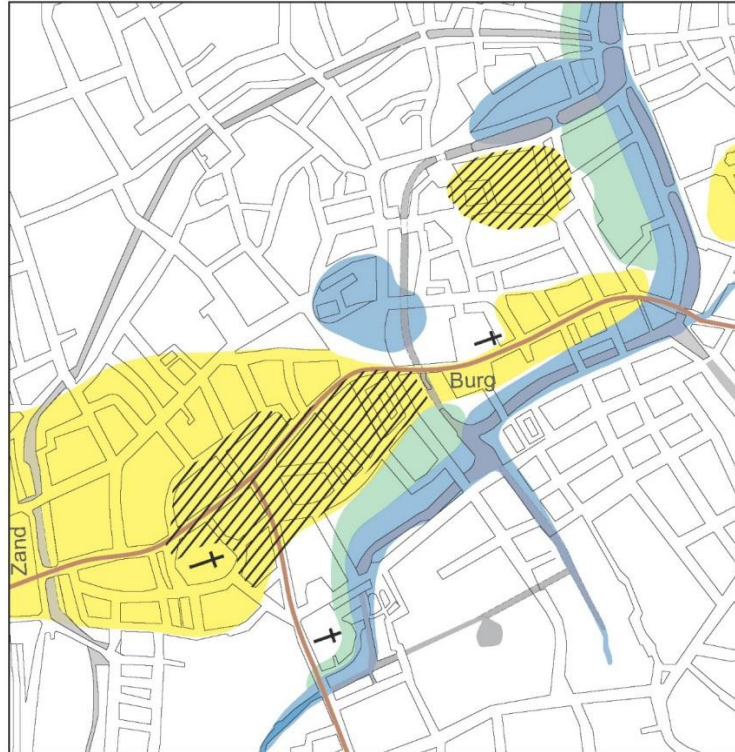
omstreeks 1127-1128 (Hillewaert, 2000a, p.161). Volledigheidshalve dienen ook de site van het Bisschoppelijk Paleis en aan de Zwijnstraat vermeld te worden (Hillewaert, 2000, p.158).

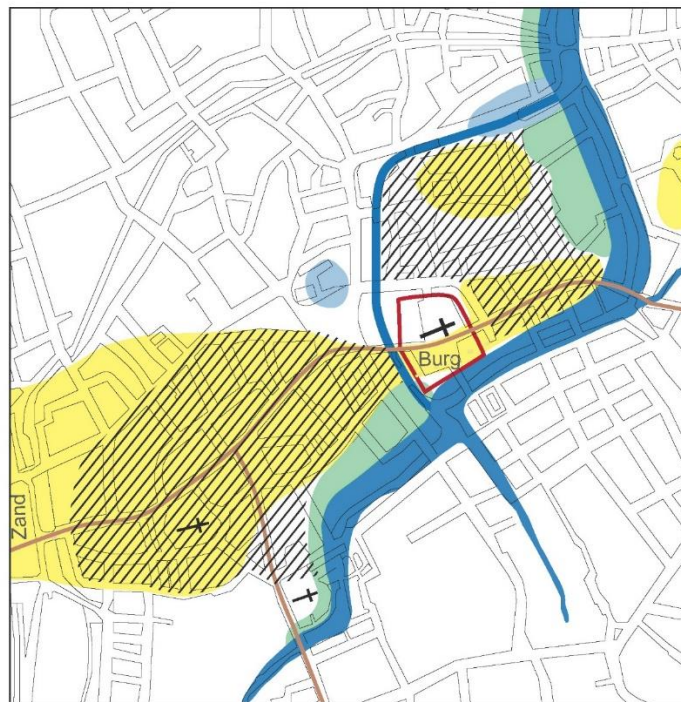
Figuur 8a: Reconstructie van het landschap waarin de nederzetting die later Brugge genoemd wordt zal groeien. Legende: donkerblauw: burchtgracht, middenblauw: Reie, lichtblauw: depressie, groen: overstromingszone van de Reie, geel: zandrug, (bron: Hillewaert et al, 2011, p.119)

Figuur 8b: Reconstructiekaart van het Brugse centrum in de eerste helft van de 10de eeuw. Legende: oranje: burchtzone, bruin: wegas, arcering: bewoning (bron: Hillewaert et al, 2011, p.145)

Figuur 8c: Reconstructiekaart van het Brugse centrum in de tweede helft 10de eeuw. Legende: blauw: Reie, lichtblauw: depressie, groen: overstromingszone van de Reie, geel: zandrug, bruin: wegas, arcering: bewoning (bron: Hillewaert et al, 2011, p.150)

Figuur 8d: Reconstructiekaart van het Brugse centrum in de 11de eeuw. Legende: rood: burchtmuur, blauw: Reie, lichtblauw: depressie, groen: overstromingszone van de Reie, geel: zandrug, bruin: wegas, arcering: bewoning. (bron: Hillewaert et al, 2011, p.150)

Het ontstaan van Brugge

In het begin van de 12de eeuw breidde de stad zich verder uit in westelijke richting over de zandrug. Op basis van het huidige stratenpatroon kan afgeleid worden dat de ontwikkeling van de bouwblokken tussen de Markt en het Zand in min of meer concentrische kringen vanuit de Oudeburg gebeurde (Ryckaert, 1991, p.64). Na de moord op Karel de Goede in 1127 werd het toenmalige stadsareaal begrensd door een eerste omwalling, die grotendeels het tracé van de huidige binnenreien volgt. In het zuiden en het oosten werd de omwalling gevormd door de Reie vanaf het Sint-Janshospitaal via Dijver, Groene Rei, en Sint-Annarei. In het noorden en het westen werd ze gevormd door de grotendeels gegraven Goudenhandrei, Augustijnenrei, Speelmansrei en Poortgracht. De stad was toegankelijk via zes stadspoorten. De poortstraten vormen belangrijke in- en uitvalswegen en groeien later uit tot commerciële assen. Binnen de omwalling situeerde zich het Groot Vierkant, de kern op de centrale zandrug en de burcht (figuur 7).

In de tweede helft van de 12de en de 13de eeuw groeit Brugge uit tot een belangrijke handelsmetropool. Brugge geniet faam als het exportcentrum van Vlaams laken. Engels wol wordt ingevoerd en in Brugge verwerkt. De economisch gunstige situatie zorgt voor een demografische groei. Buiten de eerste stadsomwalling ontstaan nieuwe wijken. In 1297 wordt gestart met de bouw van de tweede stadsomwalling. Aanvankelijk bestond deze uit een dubbele gracht, een aarden wal met houten palissade en negen stenen poorten. Het omwalde gebied correspondeert met het stadsareaal binnen de huidige vesten. De bestuurlijke indeling wordt aangepast. De Markt vormt het centrale punt met de poortstraten en waterlopen als scheidingslijnen tussen de verschillende wijken (AOE, erfgoedobjecten, id:121224). Het plangebied wordt met de aanleg van de tweede omwalling opgenomen in het stedelijk weefsel van de stad.

Ook in de 14de eeuw is Brugge een Europees handelscentrum. Tijdens de Bourgondische periode heerst een ware bouwwoede. Grote projecten worden gerealiseerd. Ook de ambachten bouwen vanaf de 15de eeuw eigen huizen. Deze huizen zijn bedoeld als statussymbool. De achteruitgang van de lakenindustrie, de strenge handelsreglementering, de concurrentie van de snelgroeïende handelsmetropool Antwerpen en de politieke omstandigheden zorgen voor een achteruitgang van de economie vanaf 1480.

Brugge doet beroep op Keizer Karel gedurende de periode 1515-1555 om de welvaart te herwinnen. Er ontstaat een ware publiciteitscampagne. Ondanks de vele inspanningen valt de handel via het Zwin stil door de Opstand van de Nederlanden (1566-1648). Oorlog en economische malaise kenmerken het laatste kwart van de 16de eeuw.

Vanaf de 16de eeuw zijn een aantal kaarten van Brugge overgeleverd, waarop het projectgebied aangeduid kan worden (zie verder II.2.2). De kaarten zijn getuige van de omvang die Brugge in deze periode reeds aanneemt. Ondanks de economische malaise op het eind van de 16de eeuw is Brugge gedurende de middeleeuwen uitgegroeïd tot een metropool.

Gedurende de Spaanse periode is er een versteningsproces van het centrum. De stadskerken worden na de beeldenstorm in ere hersteld binnen de Contrareformatie. In 1614 wordt de tweede stadsomwalling omgevormd tot een gebastioneerde vesting. Ca. 1620 kent de stad 27.000 inwoners binnen de vesten. Gedurende de 17de eeuw worden ook een groot aantal ambachtshuizen opgetrokken.

Tijdens het Oostenrijkse bewind in de 18de eeuw kent de stad een wederopbloei. Er worden in deze periode een aantal belangrijke infrastructuurwerken uitgevoerd, die een invloed hebben op het middeleeuws handelscentrum. In deze periode krijgt de Markt tevens zijn classicistische uitstraling.

Onder het Franse bewind, eind 18de eeuw, wordt Brugge hoofdplaats van het Leie-departement. Er volgt een sekwestratie van religieuze goederen die op een diverse wijze verloopt. De Sint-Donaaskerk op de Burg wordt gesloopt.

Na de onafhankelijkheid van België wordt Brugge de hoofdstad van West-Vlaanderen. Economisch gaat het met Brugge gedurende deze 19de eeuw minder goed. De industrialisatie van Brugge komt slechts moeizaam op gang. Door de textielcrisis is er een plattelandsvlucht, wat resulteert in een demografische groei binnen de stad. Het inwonersaantal stijgt van 39.000 tot 50.000. In de tweede helft van de 19de eeuw groeit binnen intellectuele kringen de bezorgdheid over het historisch erfgoed van Brugge. Een voorbeeld is architect Delacenserie. Als stadsarchitect (1870-1892) is hij verantwoordelijk voor de meeste restauraties binnen en buiten de eerste stadsomwalling. Ook zijn leerling De Wulf is een voorstander van het behoud van de historisch gegroeide stedelijke infrastructuur. Pleinen, monumenten en aansluitende architectuur werden in hun historische samengroei gerespecteerd. De aantrekkingskracht die Brugge reeds in de 19de eeuw uitstraalt op kunstenaars en buitenlandse bezoekers, stimuleren het toerisme en de economie. Reeds in de jaren 1880 ontstaan toeristische verenigingen die dit toerisme coördineren. De reeds bestaande hotels kunnen niet langer aan de groeiende vraag naar accommodatie voldoen, wat leidt tot de bouw van heel wat nieuwe hotels. Getuige van het historische bewustzijn van de stad Brugge is de continuïteit van het stadsplan doorheen de 19de en 20ste eeuw.

Door haar ligging achter het front heeft Brugge geen noemenswaardige vernielingen doorstaan tijdens de Eerste Wereldoorlog. Tijdens het interbellum gaat verbouwen en restaureren van historische bouwen verder. Eigenaars op de Burg en de Markt worden aangemoedigd hun huizen te restaureren in Neo-Brugse stijl. Functieverhuizingen binnen het centrum geven echter aanleiding tot verbouwingen. Bioscoopzalen, winkels, warenhuizen, etc. nemen historische gebouwen over. De enorme ontwikkeling van het verblijfstoerisme resulteert in de opmerkelijke toename van hotels in het centrum van Brugge gedurende de 20ste eeuw (AOE, erfgoedobject: 121224)

Figuur 9: Reconstructiekaart van het Brugge van Galbert in het begin van de 12de eeuw met aanduiding van het projectgebied (zwarte polygoon)(bron: Hillewaert, 2011, p.152)

2.2 Historische situering van het projectgebied

Het plangebied bevindt zich in de Katelijnestraat. Het terrein wordt met de aanleg van de tweede omwalling (1297-1299) opgenomen in het stedelijk weefsel van Brugge en de straat wordt een volwaardige poortstraat, begrensd door de Katelijnepoort. Over deze vroegste periode is erg weinig informatie beschikbaar.

In archivalische bronnen wordt het gebied vanaf de 14de eeuw omschreven als *Buiten Mariabrug*, naar de brug ter hoogte van het Oud Sint-Janshospitaal. Op de kaart van Marcus Gerards (1562, infra) wordt het tracé omschreven als *Cortirijcxschen weg*, later wordt dit *Sint-Katelijnestraat*, naar de gelijknamige parochiekerk die even buiten de stadswal gelegen was.

Vanaf de 16de eeuw zijn een aantal kaarten van Brugge overgeleverd, waarop het projectgebied aangeduid kan worden.

Een eerste cartografische bron is het zogenaamde “geschilderd plan van Brugge” (1537-1556)(figuur 10). Eigenlijk is dit geen plan maar een *chorografie* of een schuin bovenzicht. Deze kaart is duidelijk opgesteld om het imago van de stad op te krikken, met de klemtoon op het netwerk van waterwegen, met als culminatiepunt een volstrekt fictieve handelskom. Recent onderzoek heeft gewezen op de gevaren van het gebruik van dit document in detailstudies (Linsingh, 2016).

Het plangebied bevindt zich aan de oostzijde (links) van de poortstraat. In de omgeving staat er staat één volume met blauw dak weergegeven (d.w.z. met een (semi-)openbare functie), te identificeren met het klooster van de Alexianen. Het terrein bevindt zich verder zuidwaarts, richting de Katelijnepoort, maar is moeilijk exact te lokaliseren. Aan straatzijde is er aaneensluitende bebouwing. De achterliggende terreinen zijn onbebouwd.

Figuur 10: uitsnede uit het zogenaamde ‘geschilderd plan van Brugge, gedateerd tussen 1537 en 1557. (bron: Kaartdata Musea Brugge)

De kaart van Jacob van Deventer (circa 1560) is de eerste nauwkeurige plattegrond van Brugge, opgemaakt met behulp van driehoeksmeting op het terrein. De gebouwen zijn summier in perspectief weergegeven. Het plangebied is moeilijk exacte te situeren. Aan de straatzijde lijkt de bebouwing aaneengesloten. Achteraan bevindt zich een omvangrijke tuinzone (figuur 11).

Figuur 11: uitsnede uit de kaart van Deventer, 1560 (bron: kaartenhuisbrugge.be)

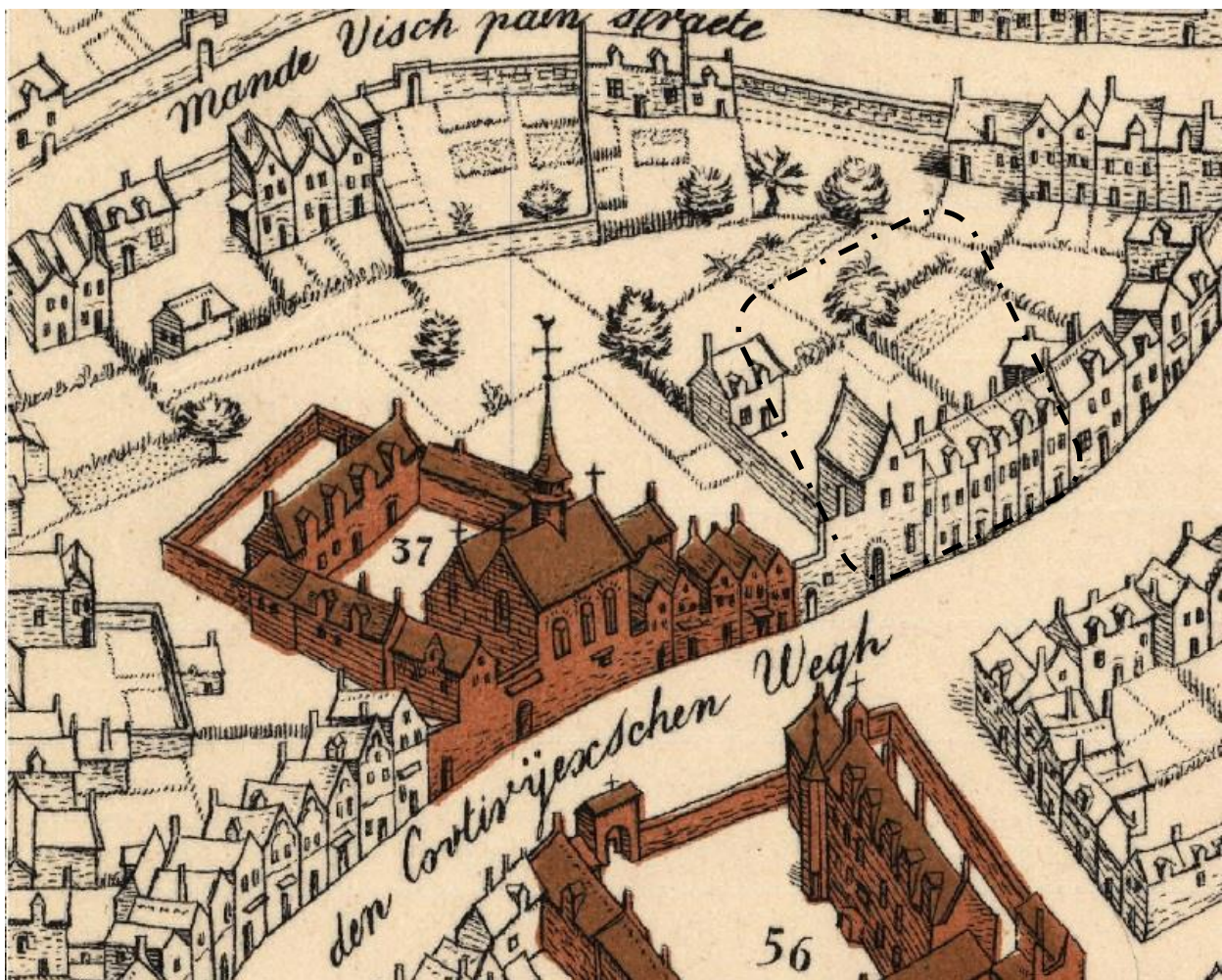
De kaart van Marcus Gerards uit 1562 (figuur 12) is een interessante kaart voor de kennis van het laatmiddeleeuwse Brugge. Op het plan is een tweetalige legende in het Frans en het Nederlands opgenomen met verwijzingen naar 89 belangrijke instellingen, gebouwen of plaatsen. Dit maakt de lokalisatie van het projectgebied zeer betrouwbaar.

Het projectgebied bevindt zich aan de oostzijde van de *Cortirijcxschen weg*. Op het plangebied staat één breedhuis met schermgevel en achterliggende woning in de tuin alsook een 7-tal eerder kleine diephuizen van twee bouwlagen onder zadeldak. Aan de achterzijde van deze lintbebouwing zijn er omvangrijke tuinzones en/of achtererven zichtbaar. Aan de oostzijde van de weg zien we het omvangrijke kloosterdomein, met kerk en pand, van de Alexianen of de cellenbroeders (1475-1794). Aan de westzijde is het domein van de *Cnechtkensschole* of Bogardenschool met gelijknamige kapel gelegen.

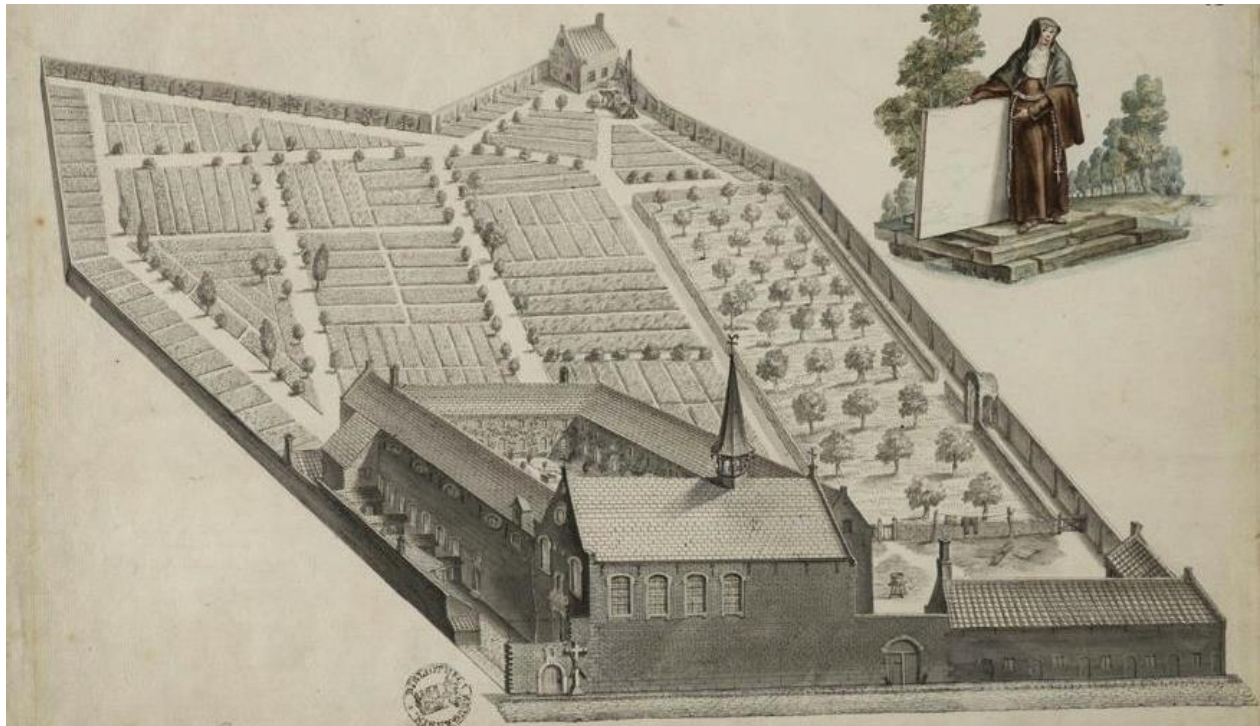
Onder het Calvinistische stadsbestuur (1578-1584) werd Brugge bestuurlijk ingedeeld in zes secties: Sint-Jans, Sint-Donaas, Onze-Lieve-Vrouw, Sint-Jakobs, Sint-Niklaas en Carmers. Per *zestendeel* werd een reeks registers opgemaakt waarin elk huis één startpagina kreeg. Op deze pagina of folio werd elke verkoop, hypotheek, erfdienstbaarheid, inbeslagneming, enz. chronologisch bijgehouden. Deze registers, bewaard in het stadsarchief van Brugge, beslaan de periode 1580 tot circa 1800 en vormen het 'Oud Kadaster' van Brugge. Delen hiervan zijn digitaal ontsloten via de website www.kaartenhuisbrugge.be Over de percelen, gelegen in het Onze-Lieve-Vrouwezestendeel is volgende informatie beschikbaar.

Binnen het plangebied zijn een 7-tal huizen gelegen, met nummers OLV/0933 tot en met OLV/940. Dit lijkt min of meer te corresponderen met de kaart van Marcus Gerards. In 1580 behoren ze volgens de bijhorende folio's allemaal tot dezelfde eigenaars, zijnde de 'weduwe Pieter De Meestere en de weduwe Jooris Blynck'. De woningen worden wellicht allemaal verhuurd.

De folio's stoppen allemaal in hetzelfde jaar, namelijk **1684**. In dat jaar verwerven de Kapucinessen alle panden en laten deze slopen om er hun klooster te bouwen. In de Brugse geschiedschrijving is erg weinig geweten over dit klooster. Voor zover gekend beschikken we slechts op één afbeelding, opgemaakt door Johannes Beerblock in 1796 (figuur 13). Op deze pentekening is aan straatzijde een éénbeukige kapel of kloosterkerk weergegeven die verbonden is met een U-vormige pandgang waarop de overige vertrekken uitgeven. Het geheel is ommuurd, de enige toegang gebeurt via een rondboogpoort ten noorden van de kapel. De ruimte nabij de ingang van de kapel fungeert als binnenkoer; hierop zijn verschillende kleinere aanbouwen getekend. Achterin dit ommuurde domein is een omvangrijke moestuinzone volgens Franse landschappelijke stijl. Ten zuiden van het klooster zijn nog een aantal woningen weergegeven, die klaarblijkelijk ook eigendom waren van de Kapucinessen. Naar analogie met andere kloosterordes binnen de stadspoorten hadden deze een duale functie, namelijk als buffer voor de buitenwereld en als stabiele bron van huurinkomsten.

Figuur 12: uitsnede uit de kaart van Marcus Gerards, 1562 (bron: kaartenhuisbrugge.be)

Figuur 13: Johannes Beerblock, Vlaamse Kunstcollectie (inventarisnr. 0000.GRO0730.II)

Plan 9: het projectgebied op de Kabinetskaart (oranje polygoon)(bron: geopunt)

Op de Kabinetskaart is eveneens een veralgemeende weergave van dit klooster af te lezen (Plan 9).

Op de website Kaart en Huis Brugge zijn nog meerdere cartografische bronnen beschikbaar van de Brugse binnenstad voor de 17de en de 18de eeuw². Deze geven meestal slechts een veralgemeende weergave van de verschillende woonblokken, zonder details van de individuele huizen en publieke gebouwen. Op al deze kaarten is het terrein aan straatzijde bebouwd. Omwille van deze reden is het weinig zinvol om deze hier te reproduceren.

De Kapucinessen moeten het klooster in **1796** verlaten. De vrijgekomen kloostergebouwen worden vermoedelijk vrij snel gesloopt, want begin 19e-eeuwse kaarten geven tegenover de Arsenaalstraat duidelijk een braakliggend stuk grond weer (Plan 10: kadaster 1811). Aan de noordzijde wordt het terrein nog steeds afgebakend door het 17de-eeuwse godshuis Hertsberge.

Volgens de beschikbare kadastrale gegevens is bruggeling François De Rycke rond **1800** eigenaar van het terrein, maar verkoopt het in **1810** aan stadsgenoot Jan Nollet. Om snel geld te maken van de onbebouwde grond laat hij palend aan het godshuis een fortje optrekken, later zogenaamd '*fort Nollet*', dat bestaat uit vijf dwars op de straat gesitueerde huisjes. Deze huisjes zijn zichtbaar op het kadasterplan van circa 1835 (Plan 12). De bezittingen van Jan Nollet worden in het register opgelijst als moeshof (locatie van het huidige klooster), moeshof (huidige besloten kloostertuin) en een *huis en plaets* aan de Visspaanstraat.

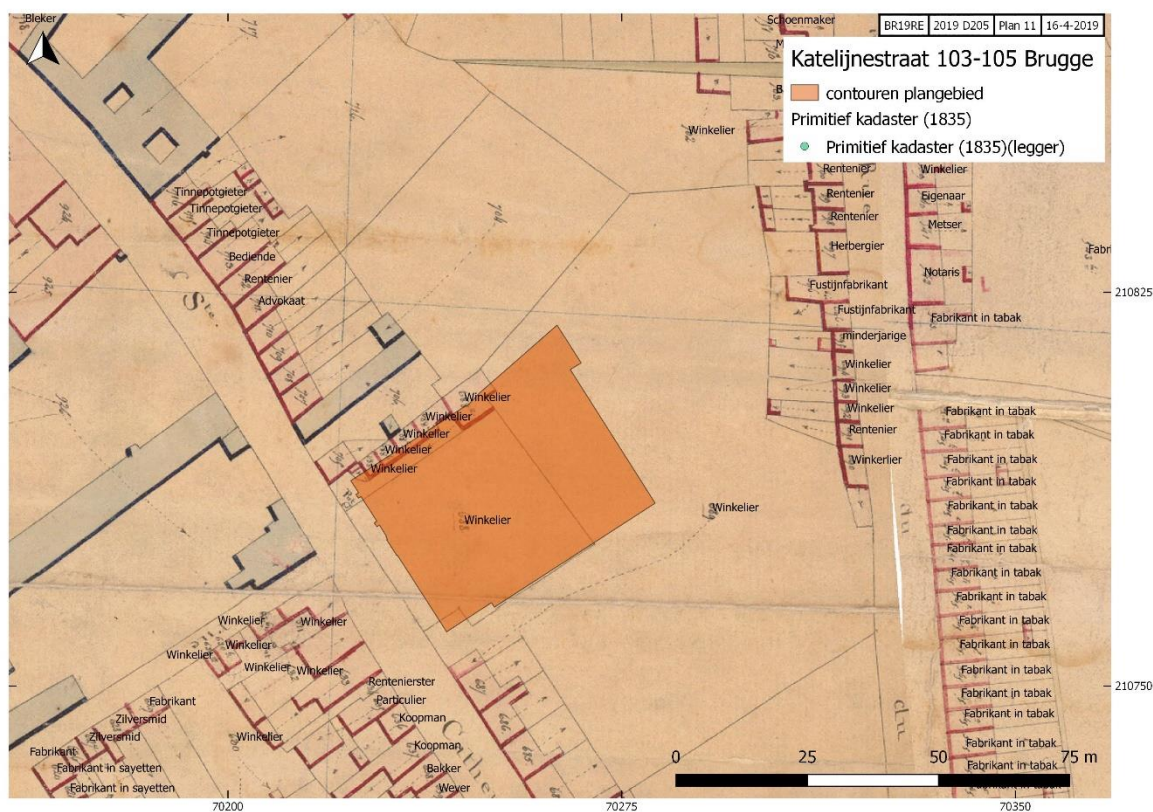
Volgens de gegevens van het kadaster laat winkelier Jan Nollet in **1837** voor zijn gezin langs de Katelijnestraat een grote vrijstaande woning met ruime moestuin bouwen. Het uitgestrekte achterliggende terrein blijft omschreven als moestuin.

Reeds op 29 november 1842 echter verlaat de familie Nollet het pand en verkopen het en het fortje aan de zusters Redemptoristinnen. De Luikse provinciaal van de Redemptoristen Fredericus de Held en Rosalie Desavoye treden op als kopers. Op het plangebied verrijst een nieuw klooster met bijhorende kerk. De 'rode nonnen' verhuizen in 1845 van de Goezeput, waar ze sinds 1841 hun intrek genomen hebben, naar de Katelijnestraat.

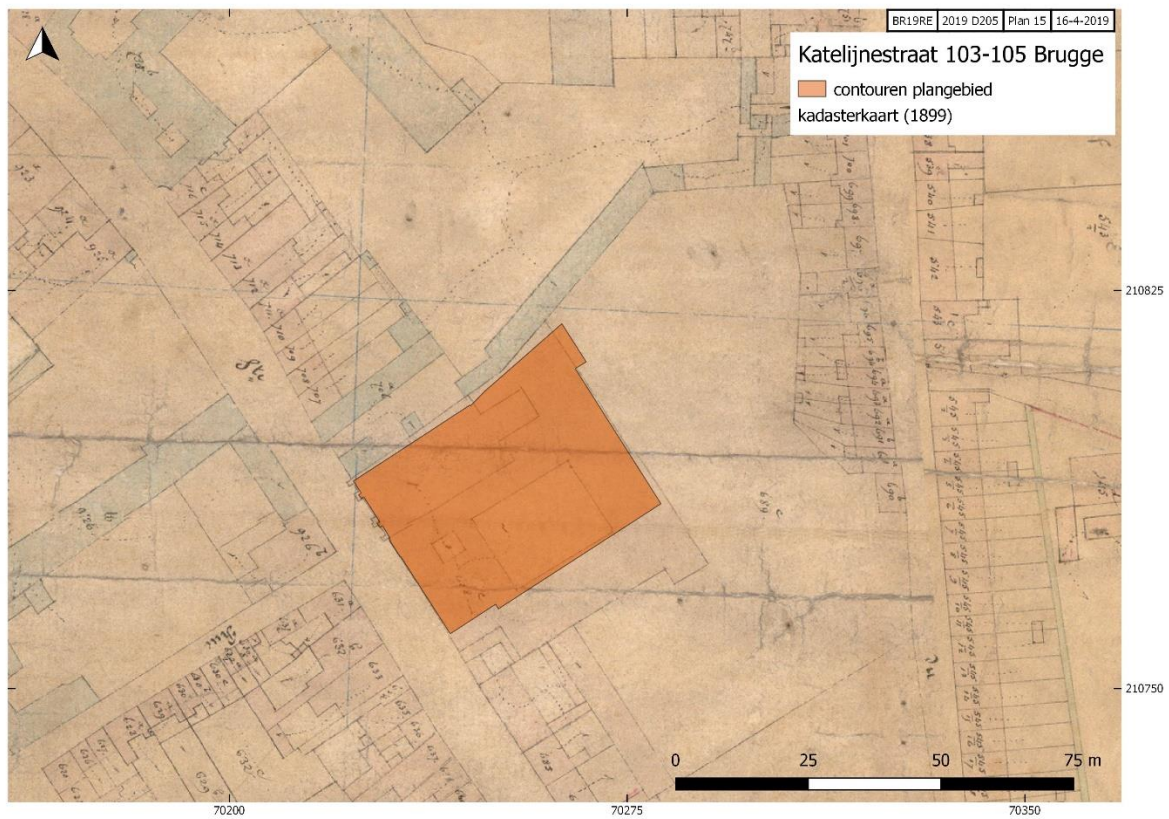
De kloosterkerk is één van de eerste voorbeelden van de neogotiek in België en wordt geroemd als één van de bezienswaardigheden in Brugge (figuur 14). De nieuwe configuratie is duidelijk afleesbaar op de beschikbare kaarten uit de tweede helft van de 19de eeuw: Popp 1854 (Plan 13), Popp 1865 (Plan 14 in bijlage) en kadaster 1899 (Plan 15). Er treden geen (structurele) wijzigingen op.

Reeds in 1910 is die positieve houding over de kerk volledig omgeslaan. Duclos (1910, p.502) noemt de kerk een voorbeeld van '*mauvais gothique du temps*'. En voegt er aan toe dat we dit nu, in 1910, veel beter kunnen. De kerk zal het etiket van 'slechte gotiek' nooit kwijtraken en in 1960 wordt de neogotische gevel vervangen door een sobere neobarokke klokgevel. Op alle beschikbare 20ste eeuwse kaarten zijn geen noemenswaardige wijzigingen af te lezen. De huidige toestand is weergegeven op Plan 19. De overige kaarten en orthofotomozaïeken bevinden zich in bijlage. De zuster verlaten het klooster in 2004. Na jarenlange leegstand wordt het complex in 2016 herbestemd (supra).

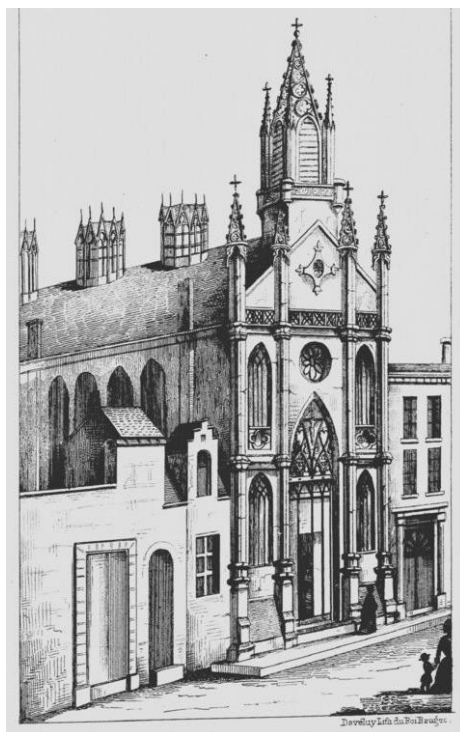
² Het gaat onder meer om de kaarten 'Jan Lobbrecht (1690)', 'anonieme militaire kaart (ca 1690)', 'F. De Wit (1709)', 'Bruges à 7 lieus de Gand (1746)', kaart Basiré (1758), 'C. Janssens (1777)'

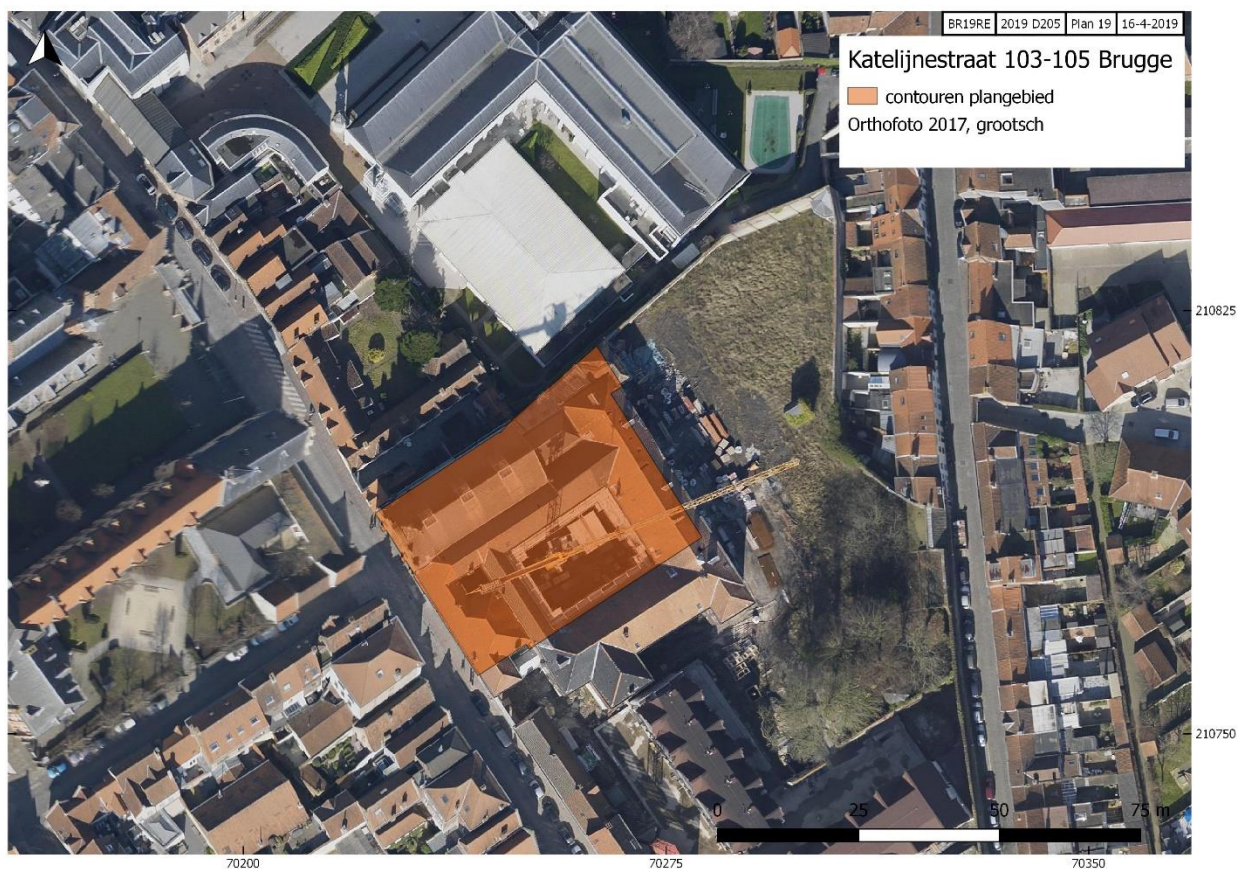
Plannen 10 en 12 : het plangebied op de kadasterkaarten uit 1811 en 1835 (bron: Kaartdata Musea Brugge)

Plannen 13 en 15 : het plangebied op de kadasterkaarten uit 1854 en 1899 (bron: Kaartdata Musea Brugge)

Figuur 14: Lithografie van de toenmalige neogotische gevel van de kerk (bron: Daveluy, s.p., vue 446)

Plan 19: het plangebied (oranje polygoon) weergegeven op de orthofoto uit 2017 (bron: AGIV)

Katelijnestraat 103-105 Brugge

- contouren plangebied
- Centrale archeologische inventaris (aug/18)
- gebeurtenissen (aug/18)
- luchtfotografie_UGent
- Orthofoto 2017, grootsch

0 25 50 75 m

70050 70125 70200 70275 70350 70425 70500

210675 210750 210825 210900 210975

155607 155006 152284 156990 207178 152400 152965 210830

Binnen het plangebied zelf is in de CAI een site getekend:

De enige uitzondering vormt een strook van 1 m breed waar een podzol bewaard is. Een podzol ontstaat door eeuwenlange in- en uitspoeling van regenwater in de schrale dekzandgronden. De podzol ligt op een diepte van 2 m. De podzol is enkel op de diepste plaats bewaard gebleven, maar zal vroeger een groot deel van het projectgebied beslaan hebben. Mogelijk staat deze oude bodem in verband met de prehistorische vondsten langs de Oude Gentweg.

- 36 -

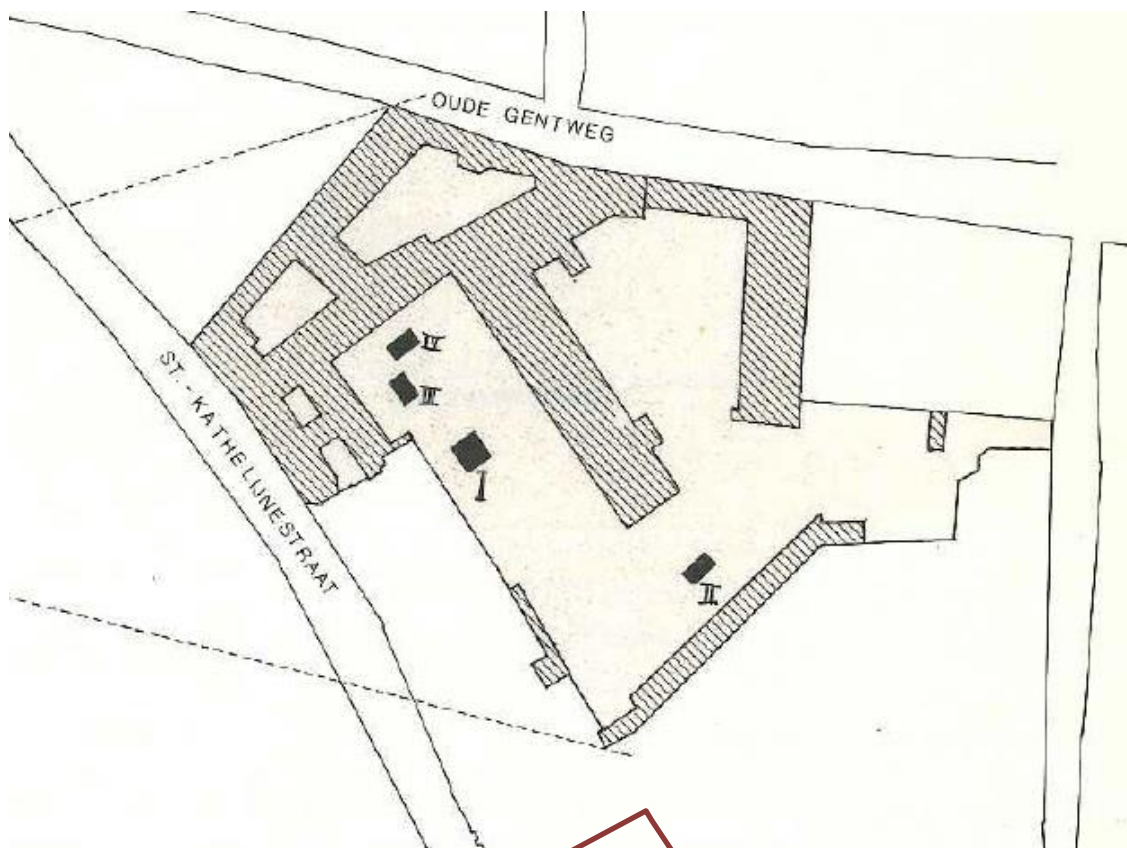
een zeer fijne afwerking met nauwkeurige aandacht voor drappage, wat vrij zeldzaam is voor dergelijk insignes. Waarschijnlijk gaat het om een voorstelling van Jacobus de Meerdere met staf en hoed, jammer genoeg ontbreken zijn hoofd en voeten. Op basis van de vormkenmerken is het te dateren in de 14e tot de 15e eeuw.

In de Centrale Archeologische Inventaris zijn eveneens een aantal items terug te vinden in een straal van 500 m rondom het plangebied (Plan 7):

Opgravingen in de buurt van de Katelijnestraat leverden in het verleden boeiende resultaten op.

In 1981 worden opgravingen uitgevoerd op een terrein van ongeveer 1 hectare, gelegen tussen de Katelijnestraat en de Oude Gentweg, waar een ondergrondse parking (huidige parking Katelijne, voorheen parking Begijnhof) werd gebouwd. Het originele situeringsplan toont dat het niet om een vlakdekkende opgraving van het ganse terrein gaat, maar om een viertal zones.

De resultaten omvatten zowel een laatmiddeleeuwse component: funderingen van de muur van de pandgang van het klooster, de resten van een bakstenen waterput en een laag met keukenafval (15de eeuw) van het Alexianenklooster: aardewerk, metalen voorwerpen (sleutel, schaar), leder (resten van schoenen), dierenbeenderen en schelpen (mosselen en oesters) en een paar muntjes alsook enkele postmiddeleeuwse afvalkuilen en een houten tonwaterput (De Witte, 1983, 158). (155006).

Figuur 16: het opgravingsplan met aanduiding van de vier putten/sleuven en het huidige plangebied (rode polygoon)(bron: Bourgeois, 1986)

Verder worden ‘archeologische lagen’ met daarin 200 scherven uit de bronstijd en 35 vuurstenen artefacten uit de prehistorie aangetroffen (Bourgeois, 1986, 55-60) (CAI ID: 152284). De lagen bevinden zich 1,5 tot 2 m onder het straatniveau (4,50 tot 5,23 m TAW). Dit is de eerste keer dat er prehistorische resten in situ aangetroffen worden in de Brugse stadskern. In sleuf II, het dichtst bij het huidige plangebied gelegen, wordt niks relevants aangetroffen.

Aan de overzijde van het plangebied wordt in 1979 (Van Doorselaer, 1979, p.71), ter hoogte van de voormalige Bogaerdenkapel één vlakgraf blootgelegd. (CAI ID:156990)

Bij rioleringswerken aan het kruispunt tussen de Katelijnestraat en de Gentpoortvest zijn in 1991 funderingen van de ronde torens van de middeleeuwse Katelijnestraat teruggevonden (Hillewaert, 1992, 49) (CAI ID: 152400).

De site Die Keure, tussen de Oude Gentweg en de Gentpoortvest, is in 2015 opgegraven. Tijdens de opgraving komen enkele zandwinningskuilen en grachten uit de 14de tot de 16de eeuw aan het licht.

Samenvattend kan gesteld worden dat het terrein, gezien de eerdere vondsten in de onmiddellijke omgeving een matig archeologisch potentieel heeft.

4.Gaafheid van het terrein: verstoringen

In dit hoofdstuk worden de gekende verstoringen in en rondom het projectgebied beschreven, dewelke een nefaste invloed gehad hebben op de gaafheid en de bewaringstoestand van de verwachte *archeologica*.

Voor de eeuwenlange periode vanaf het gebruik van/aanpassingen aan het landschap door de prehistorische mens tot de beschikbare cartografische bronnen zijn er geen gegevens voorhanden. Er kan echter wel aangenomen worden dat verstoringen – althans in verticale zin – kleinschalig zullen zijn geweest: bodemingrepen in het kader van een ‘doorsnee’ agrarisch gebruik zullen beperkt gebleven zijn tot een toplaag van 30-40 cm.

Vanaf de 16de eeuw is de menselijke aanwezigheid op het terrein te achterhalen via cartografische bronnen. Op al deze kaarten is het plangebied bebouwd. Volgens het register van de Zestendelen staat er op het plangebied in 1580 een 7-tal woningen, allemaal eigendom van dezelfde eigenaars, zijnde de ‘weduwe Pieter De Meestere en de weduwe Jooris Blynck’. De folio’s stoppen allemaal in 1684.

In dat jaar verwerven de Kapucinessen alle panden en laten deze slopen om er hun klooster te bouwen. Over dit klooster is weinig gekend; we beschikken slechts over één pentekening, opgemaakt in 1796. Op deze pentekening is aan straatzijde een éénbeukige kapel weergegeven die verbonden is met een U-vormige pandgang waarop de overige vertrekken uitgeven. Het geheel is ommuurd, de enige toegang gebeurt via een rondboogpoort ten noorden van de kapel. De ruimte nabij de ingang van de kapel fungeert als binnenkoer; hierop zijn verschillende kleinere aanbouwen getekend. Achterin dit ommuurde domein is een omvangrijke moestuinzone volgens Franse landschappelijke stijl.

De Kapucinessen moeten het klooster in 1796 verlaten. De vrijgekomen kloostergebouwen worden vermoedelijk vrij snel gesloopt, want begin 19de-eeuwse kaarten geven tegenover de Arsenaalstraat

duidelijk een braakliggend stuk grond weer. Winkelier Jan Nollet bouwt hier een fort of beluik, bestaande uit vijf dwars op de straat georiënteerde huisjes, weergegeven op het primitief kadaster van 1835. De gronden worden in 1842 verworven door de Redemptoristinnen, die er na sloop hun omvangrijke kloostercomplex met inbegrip van de neogotische kerk neerpoten. Een eventueel aanwezig bodemarchief zal bij deze werkzaamheden ongetwijfeld negatieve gevolgen van ondervonden hebben. Behalve het vervangen van de gevel door een neobarokke gevel in de jaren 1960, treden er geen noemenswaardige (structurele) wijzigingen meer op op het plangebied.

5. Synthese

Aan de hand van de onderzoeksvragen kan een synthese gemaakt worden van de relatie tussen het projectgebied, het archeologische kader en de geplande bodemingreep.

-wat is de landschapshistoriek van het terrein?

-hoe is het terrein gebruikt geweest?

Voor de eeuwenlange periode vanaf het gebruik van/aanpassingen aan het landschap door de prehistorische mens tot de beschikbare cartografische bronnen zijn er geen gegevens voorhanden. Er kan echter wel aangenomen worden dat verstoringen – althans in verticale zin – kleinschalig zullen zijn geweest: bodemingrepen in het kader van een ‘doorsnee’ agrarisch gebruik zullen beperkt gebleven zijn tot een toplaag van 30-40 cm.

Vanaf de 16de eeuw is de menselijke aanwezigheid op het terrein te achterhalen via cartografische bronnen. Op al deze kaarten is het plangebied bebouwd. Volgens het register van de Zestendelen staat er op het plangebied in 1580 een 7-tal woningen, allemaal eigendom van dezelfde eigenaars, zijnde de ‘weduwe Pieter De Meestere en de weduwe Jooris Blynck’. De folio’s stoppen allemaal in 1684.

In dat jaar verwerven de Kapucinessen alle panden en laten deze slopen om er hun klooster te bouwen. Over dit klooster is weinig gekend; we beschikken slechts over één pentekening, opgemaakt in 1796. Op deze pentekening is aan straatzijde een éénbeukige kapel weergegeven die verbonden is met een U-vormige pandgang waarop de overige vertrekken uitgeven. Het geheel is ommuurd, de enige toegang gebeurt via een rondboogpoort ten noorden van de kapel. De ruimte nabij de ingang van de kapel fungeert als binnenkoer; hierop zijn verschillende kleinere aanbouwen getekend. Achterin dit ommuurde domein is een omvangrijke moestuinzone volgens Franse landschappelijke stijl.

De Kapucinessen moeten het klooster in 1796 verlaten. De vrijgekomen kloostergebouwen worden vermoedelijk vrij snel gesloopt, want begin 19de-eeuwse kaarten geven tegenover de Arsenaalstraat duidelijk een braakliggend stuk grond weer. Winkelier Jan Nollet bouwt hier een fort of beluik, bestaande uit vijf dwars op de straat georiënteerde huisjes, weergegeven op het primitief kadaster van 1835. De gronden worden in 1842 verworven door de Redemptoristinnen, die er hun omvangrijke kloostercomplex met inbegrip van de neogotische kerk neerpoten. Een eventueel aanwezig bodemarchief zal bij deze werkzaamheden ongetwijfeld negatieve gevolgen van ondervonden hebben. Behalve het vervangen van de gevel door een neobarokke gevel in de jaren 1960, treden er geen noemenswaardige (structurele) wijzigingen meer op op het plangebied.

Voor wat het archeologisch bodemarchief betreft, zijn volgende zaken relevant:

-speelde het terrein een belangrijke rol in de ontwikkeling van Brugge?

Het plangebied speelde geen noemenswaardige rol in de Brugse geschiedenis. Zie hiervoor hoofdstuk II.2.2 (supra)

-welke impact hebben de voorziene werken op de bodem?

De voorziene werken zijn tweeledig.

Eenzijds wordt de vloeropbouw over het grootste deel van de kerk vernieuwd, met een totale footprint van 245m². Voor deze nieuwe vloeropbouw wordt een geplande uitgraving voorzien van 65 cm t.o.v. de huidige vloer. Hierboven wordt een buffer van 10cm gerekend. De huidige vloeropbouw wordt geraamd op circa 20 cm. De effectieve 'nieuwe' bodemingreep bedraagt aldus maximaal 55 cm.

In het noordoosten van het plangebied wordt een nieuwe sanitaire blok voorzien. De bodemingrepen omvatten diverse leidingen en afvoeren van kleine diameters. De footprint bedraagt 18m². Deze voeren naar de reeds bestaande septische put in de binnentuin. Deze zone grenst aan een bestaande kleine bergkelder. De te verwachten verstoring bij deze werkzaamheden is vrij beperkt.

->Als in geschreven of cartografische bronnen sprake is van één of meerdere sites wordt er een antwoord gezocht op volgende vragen:

-wat zijn de karakteristieken van deze site(s)?

De kerk is een beschermd monument en maakt deel uit van het 19de-eeuwse kloostercomplex van de Redemptoristinnen. De geschiedenis is goed gedocumenteerd. Voor de bouw van deze kerk is zeker vanaf de 16de eeuw bebouwing op het plangebied gekend, onder andere het klooster van de Kapucinessen (1684-1796) en het beluik 'fort Nollet'.

-wat is de bewaringstoestand van deze site(s)?

De zusters verlaten hun klooster in 2004. Het complex is grondig gerestaureerd en herbestemd in 2016. Enkel de beschermde kerk dient nog aangepakt te worden. De kerk verkeert in een vrij goede toestand.

-hoe verhoudt deze site zich tot het landschap?

Het plangebied bevindt zich binnen de tweede Brugse omwalling (1297-1299), in het Onze-Lieve-Vrouwekwartier. In dit kwartier vestigden zich meerdere religieuze ordes vanaf de 16de eeuw.

-wat is de waarde van deze site(s)?

Waardevol.

-is de bodemopbouw intact, gedeeltelijk of volledig verstoord?

Louter op basis van het bureauonderzoek kan niet gesteld worden dat de bodemopbouw intact is of niet. Op basis van de beschikbare archivalische en cartografische bronnen is duidelijk dat op het plangebied een opeenvolging van bouwactiviteiten en bodemversturende werkzaamheden uitgevoerd zijn. De huidige kerkvloer dateert van 1845. De geplande bodemingreep (inclusief buffer)

bedraagt 75cm t.o.v. de huidige bevoering, over een oppervlakte van 245m². De huidige kerk kent een hoogteverschil van 35 cm met de omliggende panden (supra). De samenstelling van deze verhoging is op heden niet gekend. Gaat het om een heterogeen puinpakket of is er gebruik gemaakt van de funderingen van de eerdere bebouwing om dit plateau te realiseren? Zijn er nog sporen en structuren van de laat-17de-eeuwse Kapucinessenkapel bewaard onder de vloer? Voor deze bodemingreep is er een aantoonbaar potentieel op kennisvermeerdering. Verder onderzoek wordt aanbevolen.

Voor wat betreft de geplande nieuwe sanitaire blok, een zone van 18m² waarin diverse leidingen en afvoeren van kleine diameter geplaatst worden lijkt dit potentieel beperkt. Rekening houdend met het feit dat er binnen deze 18m² al een insteek van de achtergevel en een insteek van de aanpalende bergkelder te verwachten valt, lijkt verder onderzoek weinig zinvol en kosten-baten dan ook niet te verantwoorden.

6. Afweging noodzaak verder onderzoek

6.1 Inschatting potentieel tot kennisvermeerdering

Op basis van voorgaande hoofdstukken kan gesteld worden dat er op het plangebied een potentieel tot kennisvermeerdering aanwezig is. Verder onderzoek met ingreep in de bodem wordt geadviseerd.

Op basis van de beschikbare archivalische en cartografische bronnen is duidelijk dat op het plangebied een opeenvolging van bouwactiviteiten en bodemversturende werkzaamheden uitgevoerd zijn. De huidige kerkvloer dateert van 1845. De geplande bodemingreep (inclusief buffer) bedraagt 75cm t.o.v. de huidige bevoering, over een oppervlakte van 245m². De huidige kerk kent een hoogteverschil van 35 cm met de omliggende panden (supra). De samenstelling van deze verhoging is op heden niet gekend. Gaat het om een heterogeen puinpakket of is er gebruik gemaakt van de funderingen van de eerdere bebouwing om dit plateau te realiseren? Zijn er nog sporen en structuren van de laat-17de-eeuwse Kapucinessenkapel bewaard onder de vloer? Voor deze bodemingreep is er een aantoonbaar potentieel op kennisvermeerdering. Verder onderzoek wordt aanbevolen.

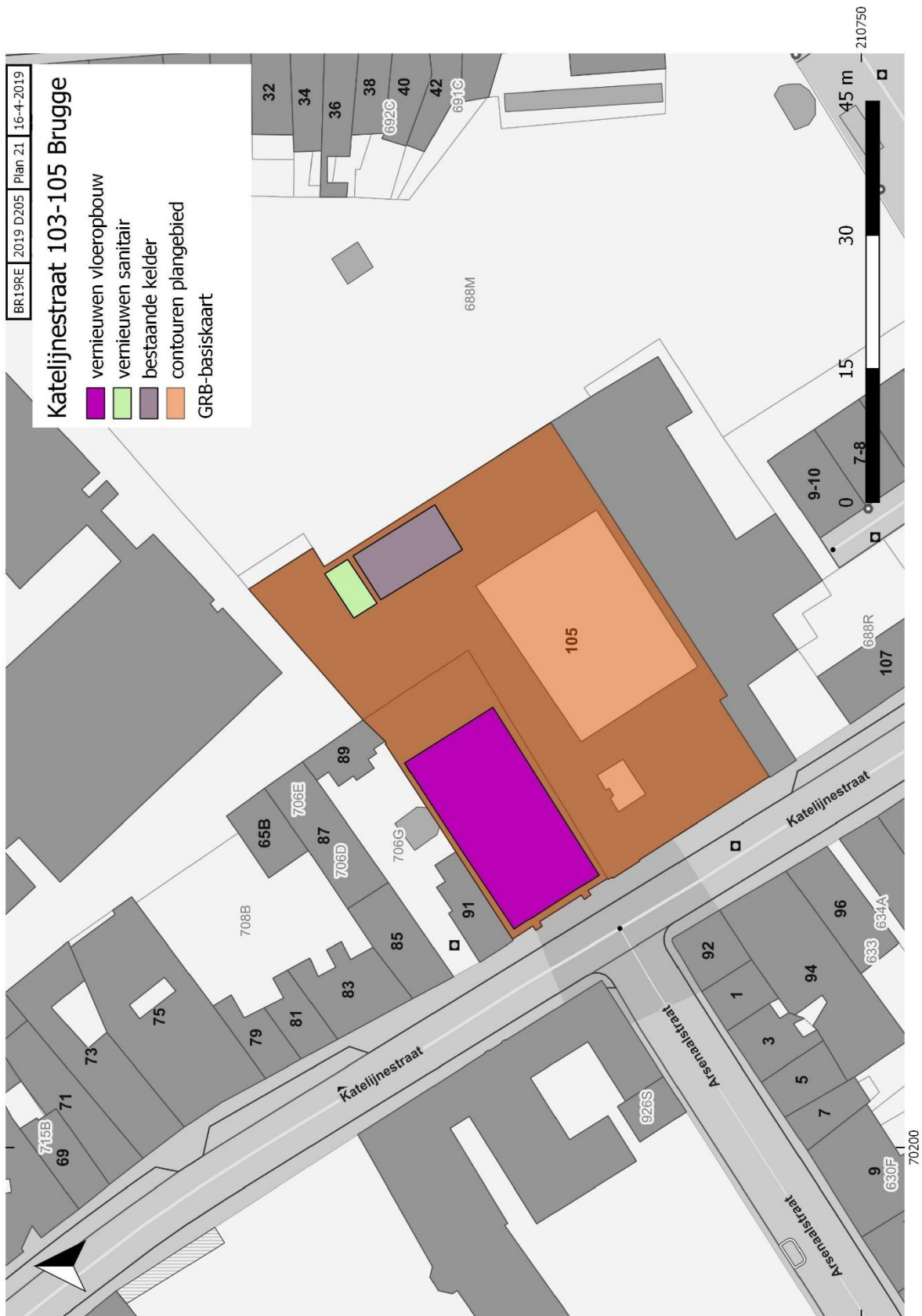
Voor wat betreft de geplande nieuwe sanitaire blok, een zone van 18m² waarin diverse leidingen en afvoeren van kleine diameter geplaatst worden lijkt dit potentieel beperkt. Rekening houdend met het feit dat er binnen deze 18m² al een insteek van de achtergevel en een insteek van de aanpalende bergkelder te verwachten valt, lijkt verder onderzoek weinig zinvol en kosten-baten dan ook niet te verantwoorden.

6.2 Kader exploitatie potentieel tot kennisvermeerdering

Het potentieel tot kennisvermeerdering dient ons inziens, gezien de huidige economische onwenselijkheid (zie I.4.2) nagegaan te worden door middel van een uitgesteld archeologisch vooronderzoek in de bodem. Voor het uitgesteld onderzoek wordt een proefsleuven en -

puttenonderzoek geadviseerd. Deze techniek is kosten-baten de meest efficiënte methode om kenniswinst te genereren. De betrachting van deze evaluatie is een antwoord te geven op onderstaande onderzoeksvragen:

- Wat is de aard, omvang, datering, en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?
- Hoe is de opbouw van de chronologie van de aanwezige archeologische resten?
- Wat is de relatie tussen het bestaande gebouwenbestand en het aanwezig archeologisch erfgoed?
- Sluiten de sporen aan bij de resultaten van onderzoek in de omgeving en de data van de CAI en de huidige stand van zaken zoals gesynthetiseerd in Hillewaert et al (2011)?
- Welke specifieke activiteiten hebben in het onderzoeksgebied plaatsgevonden? Wat zijn de materiële aanwijzingen hiervoor? Passen deze in de historische context van de locatie?
- Wat zeggen de aangetroffen vondsten over de welstand, levenswijze, sociale, economische en culturele achtergrond van de bewoners?
- Levert het organische en anorganische vondstmateriaal nieuwe inzichten inzake ontstaans- en bewoningsgeschiedenis van de site, eventueel ook over de materiële cultuur?
- Uit welke periode dateren de vondsten? Kan er een functionele interpretatie aan gegeven worden?
- Wat is de datering en samenstelling van aangetroffen ophogingslagen?
- Zijn er bouwsporen die aan het licht komen die te linken zijn aan het voormalige Kapucinessenklooster en/of de kapel?
- Eventuele menselijke begravingen (inhumaties, grafkelders)? Zo ja, wat is de begravingsdensiteit uitgedrukt in minimum aan individuen per oppervlakte?

Plan 21: syntheseplan van de geplande werkzaamheden

7. Samenvatting

7.1 Samenvatting voor een gespecialiseerd publiek

Op vraag van de bouwheer, stad Brugge, is een archeologienota onder vorm van een bureauonderzoek opgemaakt in het kader van de herbestemming van de kerk en aanpalende ruimtes van het Redemptoristinnenklooster, gelegen Katelijnestraat 103-105 te Brugge.

In deze studie zijn alle beschikbare landschappelijke, historische en archeologische bronnen geraadpleegd om een impactanalyse van de geplande bodemingrepen op het potentieel aanwezige archeologische erfgoed te kunnen maken.

Ten eerste kan gesteld worden dat er in de omgeving van het plangebied veel archeologische sites en waarnemingen gedaan zijn. In de ruime omgeving is een duidelijk overwicht van laatmiddeleeuwse sporen, maar er is ook sprake van oudere vondsten, met name uit de bronstijd. Voor het terrein geldt aldus een matig hoge archeologische verwachting.

Voor de eeuwenlange periode vanaf het gebruik van/aanpassingen aan het landschap door de prehistorische mens tot de beschikbare cartografische bronnen zijn er geen gegevens voorhanden. Er kan echter wel aangenomen worden dat verstoringen – althans in verticale zin – kleinschalig zullen zijn geweest: bodemingrepen in het kader van een ‘doorsnee’ agrarisch gebruik zullen beperkt gebleven zijn tot een toplaag van 30-40 cm.

Vanaf de 16de eeuw is de menselijke aanwezigheid op het terrein te achterhalen via cartografische bronnen. Op al deze kaarten is het plangebied bebouwd. Volgens het register van de Zestendelen staat er op het plangebied in 1580 een 7-tal woningen, allemaal eigendom van dezelfde eigenaars, zijnde de ‘weduwe Pieter De Meestere en de weduwe Jooris Blynck’. De folio’s stoppen allemaal in 1684.

In dat jaar verwerven de Kapucinessen alle panden en laten deze slopen om er hun klooster te bouwen. Over dit klooster is weinig gekend; we beschikken slechts over één pentekening, opgemaakt in 1796. Op deze pentekening is aan straatzijde een éénbeukige kapel weergegeven die verbonden is met een U-vormige pandgang waarop de overige vertrekken uitgeven. Het geheel is ommuurd, de enige toegang gebeurt via een rondboogpoort ten noorden van de kapel. De ruimte nabij de ingang van de kapel fungeert als binnenkoer; hierop zijn verschillende kleinere aanbouwen getekend. Achterin dit ommuurde domein is een omvangrijke moestuinzone volgens Franse landschappelijke stijl.

De Kapucinessen moeten het klooster in 1796 verlaten. De vrijgekomen kloostergebouwen worden vermoedelijk vrij snel gesloopt, want begin 19de-eeuwse kaarten geven tegenover de Arsenaalstraat duidelijk een braakliggend stuk grond weer. Winkelier Jan Nollet bouwt hier een fort of beluik, bestaande uit vijf dwars op de straat georiënteerde huisjes, weergegeven op het primitief kadaster van 1835. De gronden worden in 1842 verworven door de Redemptoristinnen, die er hun omvangrijke kloostercomplex met inbegrip van de neogotische kerk neerpoten. Een eventueel aanwezig bodemarchief zal bij deze werkzaamheden ongetwijfeld negatieve gevolgen van ondervonden hebben. Behalve het vervangen van de gevel door een neobarokke gevel in de jaren 1960, treden er geen noemenswaardige (structurele) wijzigingen meer op op het plangebied.

De voorziene werken met bodemingreep zijn tweeledig. Enerzijds wordt de vloeropbouw over het grootste deel van de kerk vernieuwd, met een totale footprint van 245m². Voor deze nieuwe vloeropbouw wordt een geplande uitgraving voorzien van 65 cm t.o.v. de huidige vloer. Hierboven wordt een buffer van 10cm gerekend. De huidige vloeropbouw wordt geraamd op circa 20 cm. De effectieve 'nieuwe' bodemingreep bedraagt aldus maximaal 55 cm.

In het noordoosten van het plangebied wordt een nieuwe sanitaire blok voorzien. De bodemingrepen omvatten diverse leidingen en afvoeren van kleine diameters. De footprint bedraagt 18m². Deze voeren naar de reeds bestaande septicke put in de binnentuin. Deze zone grenst aan een bestaande kleine bergkelder. De te verwachten verstoring bij deze werkzaamheden is vrij beperkt.

Louter op basis van het bureauonderzoek kan niet gesteld worden dat de bodemopbouw intact is of niet. Op basis van de beschikbare archivalische en cartografische bronnen is duidelijk dat op het plangebied een opeenvolging van bouwactiviteiten en bodemverstoringende werkzaamheden uitgevoerd zijn. De huidige kerkvloer dateert van 1845. De geplande bodemingreep (inclusief buffer) bedraagt 75cm t.o.v. de huidige bevloering, over een oppervlakte van 245m². De huidige kerk kent een hoogteverschil van 35 cm met de omliggende panden (supra). De samenstelling van deze verhoging is op heden niet gekend. Gaat het om een heterogeen puinpakket of is er gebruik gemaakt van de funderingen van de eerdere bebouwing om dit plateau te realiseren? Zijn er nog sporen en structuren van de laat-17de-eeuwse Kapucinessenkapel bewaard onder de vloer? Voor deze bodemingreep is er een aantoonbaar potentieel op kennisvermeerdering. Verder onderzoek wordt aanbevolen.

Voor wat betreft de geplande nieuwe sanitaire blok lijkt dit potentieel beperkt. Rekening houdend met het feit dat er binnen deze 18m² al een insteek van de achtergevel en een insteek van de aanpalende bergkelder te verwachten valt, lijkt verder onderzoek weinig zinvol en kosten-baten dan ook niet te verantwoorden.

7.2 Samenvatting voor een niet-gespecialiseerd publiek

Op vraag van de bouwheer is een archeologienota opgemaakt voorafgaand de herbestemming van de kerk gelegen Katelijnestraat nr.103-105, een beschermd monument. Bij het vernieuwen van de vloeropbouw wordt mogelijk archeologisch erfgoed verwacht. Verder terreinonderzoek is noodzakelijk.

8. Bibliografie

- s.n., (2016a): Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch onderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren. Uitgegeven door de Vlaamse Overheid.
- s.n. (2016b): Voorbeeld Archeologienota: Aanleg van een parking in de Henri Moensstraat, gelegen achter de kerk te Herdersem (Aalst). Uitgegeven door het Agentschap Onroerend Erfgoed
- De Flou, K. (1926) *Woordenboek der Toponymie (...)*, Deel 6, Brugge.
- Demeester, T. & Schotte, B. (2002): De Koetelwijkpoort en de Houtbrekersdam aan de Spiegelrei, *Brugs Ommeland* 42, p.201-218.
- Desmet, J. (1948) De Brugse WiIC-namen, *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis gesticht onder de benaming "Société d'émulation" te Brugge*, CXXXV, p.112-117.
- Devliegheer, L. (1975): De huizen te Brugge. *Kunstpatrimonium van West-Vlaanderen deel 2-3*.
- Devliegheer, L. (1991): De voorromaanse, romaanse en gotische Sint-Donaaskerk. Evolutie en invloeden, in: De Witte H. (Red.), *De Brugse Burg. Van grafelijke versterking tot moderne stadskern*, *ArcheoBrugge* 2, Brugge, p.118-136.
- De Witte, H. 1978: Brugge, *Archeologie* 1978.1, p.21-22.
- De Witte, H. (1988): Tien Jaar Stedelijke Archeologische Dienst. Ontstaan en doelstellingen, in: De Witte H. (Red.) *Brugge Onder-zocht. Tien jaar stadsarcheologisch onderzoek 1977-1987*, *Archeo-Brugge* 1, Brugge, p.11-42.
- De Witte, H. (1992): Stadsarcheologisch onderzoek te Brugge van prehistorie tot het ontstaan van de middeleeuwse stad, *Westvlaamse Archaeologica* 8.2, p.33-45.
- De Witte, H., Van Strydonck M. (2000): Sint-Donaas en de Brugse Burg: dendrochronologisch onderzoek en radiokoolstofdateringen, *Jaarboek 1997-1999 Brugse Stedelijke Musea, Brugge*, p.184-186.
- Dhondt J. (1957): De vroege topografie van Brugge, *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent XI*, p.3-30.
- Hillewaert, B. (1991a): Leerlooiers te Brugge (W.-VI.), *Archaeologia Mediaevalis* 14, p.3-4.
- Hillewaert, B. (1991b) Stadsarcheologisch onderzoek te Brugge (W.- VI.), *Archaeologia Mediaevalis* 14, p.42-44.
- Hillewaert, B. (1991c): Spermalie, in: DE WITTE H. & HILLEWAERT B. m.m.v. THOEN H., *Archeologisch jaarrapport 1989-1990, Jaarboek 1989-1990 Brugse Stedelijke Musea, Brugge*, p.105.
- Hillewaert, B. (1991d): Zwijnstraat, in: DE WITTE H. & HILLEWAERT B. *Archeologisch jaarrapport 1989-1990, Jaarboek 1989-1990 Brugse Stedelijke Musea, Brugge*, p.107.
- Hillewaert, B. (1993): Stadsarcheologisch onderzoek te Brugge (W.-VI.), *Archaeologia Mediaevalis* 16.1, p.58-61.
- Hillewaert, B. 1995a, Pandjeshuizen aan de Garenmarkt te Brugge (W.-VI.), *Archaeologia Mediaevalis* 18.1, p.42-43.

- Hillewaert, B. (1995b): Biskajerplein, in: DE WITTE H., HILLEWAERT B. & MAERTENS J.-P., Archeologisch Jaarrapport 1993-1994, Jaarboek 1993-1994 Brugse Stedelijke Musea, Brugge, p.83-84.
- Hillewaert, B. (1995c): Simon Stevinplein, in: DE WITTE H., HILLEWAERT B. & MAERTENS J.-P., Archeologisch Jaarrapport 1993-1994, Jaarboek 1993-1994 Brugse Stedelijke Musea, Brugge, p.84-85.
- Hillewaert, B. (1995d): Wollestraat, in: DE WITTE H., HILLEWAERT B. & MAERTENS J.-P., Archeologisch Jaarrapport 1993-1994, Jaarboek 1993-1994 Brugse Stedelijke Musea, Brugge, p.91-94.
- Hillewaert, B. (1996): IJzertijdvondsten uit recent onderzoek te Brugge (W.VI.), *Lunula. Archaeologia protohistorica IV*, Bruxelles/Brussel, p.65.
- Hillewaert, B. (2000a): 't Zand, in: DE WITTE H. & HILLEWAERT B., Archeologisch Jaarrapport 1997-1999, Jaarboek 1997-1999 Brugse Stedelijke Musea, Brugge, p.159-161.
- Hillewaert, B. (2000b): Het Jezuïetencomplex - Verversdijk (Verversdijk, Kandelaarstraat, Boomgaardstraat). In: DE WITTE H. & HILLEWAERT B., Archeologisch Jaarrapport 1997-1999, Jaarboek 1997-1999 Brugse Stedelijke Musea, Brugge, p.155-157.
- Hillewaert, B. (2000c): Sint-Janstraat 15, in: DE WITTE H. & HILLEWAERT B., Archeologisch Jaarrapport 1997-1999, Jaarboek 1997-1999 Brugse Stedelijke Musea, Brugge, p.159.
- Hillewaert, B. (2003): Sint-Andries (Brugge)-Kosterijstraat. In: BOURGEOIS J., BOURGEOIS I. & CHERRETÉ B. (EDS.), *Bronze Age and Iron Age Communities in North West Europe*, Brussel, p.264
- Hillewaert, B., Hollevoet Y. & Ryckaert, M. (2011): *Op het raakvlak van twee landschappen. De vroegste geschiedenis van Brugge*, Brugge.
- Hollevoet, Y. 1991, Merovingisch aardewerk, in: VERHAEGHE F. & HILLEWAERT B. m.m.v. DE GROOTE K. & HOLLEVOET Y., *Aardewerk uit de Oude Burgfase*. In: DE WITTE H. (RED.), *De Brugse Burg. Van grafelijke versterking tot moderne stadskern*, Archeo-Brugge 2, Brugge, p.150-152.
- Hollevoet, Y. (2011a): Het wegenet, in: HILLEWAERT B., HOLLEVOET Y. & RYCKAERT M. 2011, *Op het raakvlak van twee landschappen. De vroegste geschiedenis van Brugge*, Brugge, p.42-45.
- Hollevoet, Y. (2011b): Romeinse vondsten en vindplaatsen tijdens de 1ste-3de eeuw n. Chr., in: *De Inheems-Romeinse bewoning in Brugge en omstreken*, in: HILLEWAERT B., HOLLEVOET Y. & RYCKAERT M. 2011, *Op het raakvlak van twee landschappen. De vroegste geschiedenis van Brugge*, Brugge, p.45-68.
- Hollevoet, Y. (2011c): Het ruimere historisch kader, in: *De Vroege Middeleeuwen in Noordwestelijk Vlaanderen*, in: HILLEWAERT B., HOLLEVOET Y. & RYCKAERT M. 2011, *Op het raakvlak van twee landschappen. De vroegste geschiedenis van Brugge*, Brugge, p.96-110.
- Hollevoet, Y. en Hillewaert, B. (1997/1998): Het archeologisch onderzoek achter de voormalige vrouwengevangenis Refuge te Sint-Andries/Brugge (prov. W. VL). *Nederzettingssporen uit de Romeinse tijd en de Middeleeuwen*, *Archeologie in Vlaanderen VII*, p.197-207.
- Linsingh, A. (2016) *Het 'Oudste geschilderd plan van Brugge': resultaten van recent historisch onderzoek*, Lezing op 'workshop stedelijke ruimte en materiële cultuur in laatmiddeleeuws Brugge, Brugge 16/12/2016
- Ryckaert, M. (1991): *Brugge. Historische stedenatlas*. Brussel.

Ryckaert, M. (2011): de vroegste topografische ontwikkeling van het middeleeuwse Brugge, van de 9de tot het begin van de 12de eeuw, in: HILLEWAERT B., HOLLEVOET Y. & RYCKAERT M. 2011, Op het raakvlak van twee landschappen. De vroegste geschiedenis van Brugge, Brugge, 140-155.

Soers, K. (1987): Assebroek. Archeologische Inventaris Vlaanderen IX, Gent.

Thoen, H. (1991): Gallo-Romeinse vondsten op de Brugse Burg, in: DE WITTE H. (RED.), De Brugse Burg. Van grafelijke versterking tot moderne stadskern, Archeo-Brugge 2, Brugge, p.143-148.

Van Acker, R. (1986): Prehistorische vondsten ten oosten van Brugge, *Westvlaamse Archaeologica* 2, p91-103.

Van Ranst, E. en Sys, C. (2000): *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (schaal 1:20 000)*

Vlierman, K. (2011): Een nieuwe blik op de boot van Brugge, in: HILLEWAERT B., HOLLEVOET Y. & RYCKAERT M. 2011, Op het raakvlak van twee landschappen. De vroegste geschiedenis van Brugge, Brugge, p.45-68.

Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: *Brugge - oudste kern*, Inventaris Onroerend Erfgoed [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121224>, geraadpleegd op 21 december 2016

www.kaartenhuisbrugge.be

<http://Magis.kaartenhuisbrugge.be>

<http://beeldbankbrugge.be>

4. Bijlagen

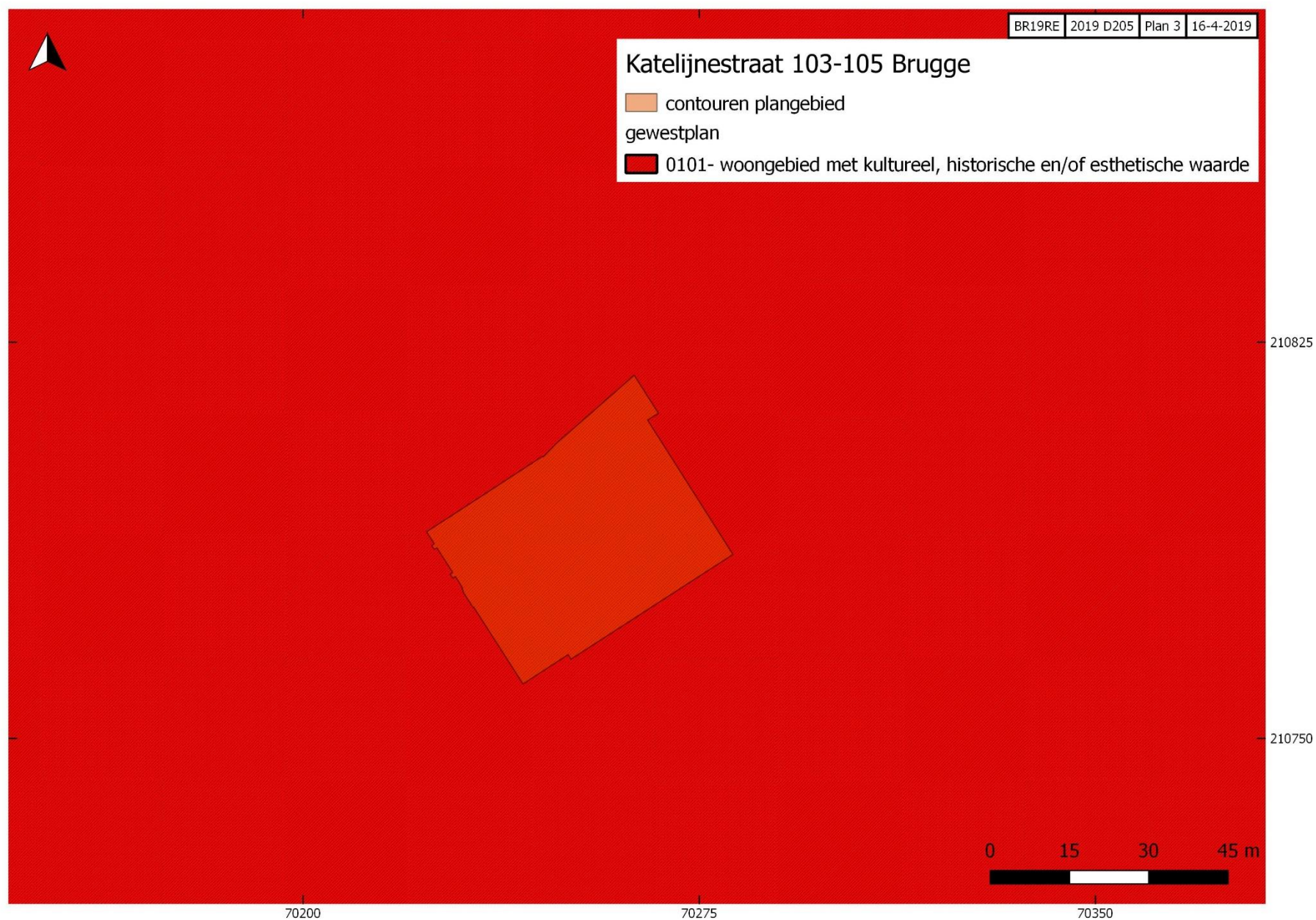
Nr Plan	Type	Onderwerp	Schaal	Aanmaakdatum	Aanmaakwijze	Bron
1	topografische kaart	situering projectgebied op de topografische kaart	1/1000	16/04/2019	Qgis/Cartoweb	CartoWeb
2	situering/kadaster	situering projectgebied op het GRB	1/350	16/04/2019	Qgis/geopunt	AGIV
3	gewestplan	situering projectgebied op het gewestplan	1/1000	16/04/2019	Qgis/geopunt	AGIV
4	tertiair geologische kaart	situering projectgebied op tertiair geologische kaart	zie schaallat	16/04/2019	Qgis/bodemverkenner	DOV
5	quartaair geologische kaart	situering projectgebied op quartaair geologische kaart	zie schaallat	16/04/2019	Qgis/bodemverkenner	DOV
6	bodemkaart	situering projectgebied op bodemkaart	zie schaallat	16/04/2019	Qgis/bodemverkenner	DOV
7	CAI	situering projectgebied op de CAI	zie schaallat	16/04/2019	Qgis/CAI	CAI
8	historische kaart	situering projectgebied op Kabinetskaart	zie schaallat	16/04/2019	Qgis/geopunt	AGIV
9	historische kaart	situering projectgebied op kadaster 1811	zie schaallat	16/04/2019	Qgis/Aardewerk	Musea Brugge
10	historische kaart	situering projectgebied op kadaster 1831	zie schaallat	16/04/2019	Qgis/Aardewerk	Musea Brugge
11	historische kaart	situering projectgebied op kadaster 1835	zie schaallat	16/04/2019	Qgis/Aardewerk	Musea Brugge
12	historische kaart	situering projectgebied op kaart Vandermaelen	zie schaallat	16/04/2019	Qgis/geopunt	AGIV
13	historische kaart	situering projectgebied op Popp-kaart	zie schaallat	16/04/2019	Qgis/geopunt	AGIV
14	historische kaart	situering projectgebied op kadaster 1865	zie schaallat	16/04/2019	Qgis/Aardewerk	Musea Brugge
15	historische kaart	situering projectgebied op kadaster 1899	zie schaallat	16/04/2019	Qgis/Aardewerk	Musea Brugge
16	historische kaart	situering projectgebied op kaart MOWW	zie schaallat	16/04/2019	Qgis/geopunt	AGIV
17	orthofoto	situering projectgebied op orthofoto uit 1971	zie schaallat	16/04/2019	Qgis/geopunt	AGIV
18	orthofoto	situering projectgebied op orthofoto uit 1979-1990	zie schaallat	16/04/2019	Qgis/geopunt	AGIV
19	orthofoto	situering projectgebied op orthofoto uit 2013-2015	zie schaallat	16/04/2019	Qgis/geopunt	AGIV
20	digitaal hoogtemodel	situering projectgebied op DHM	zie schaallat	16/04/2019	Qgis/Aardewerk	Aardewerk
21	synthesekaart	synthesekaart met aanduiding van de geplande werken tov het GRB	zie schaallat	16/04/2019	Qgis/Aardewerk	Aardewerk

Plannenlijst

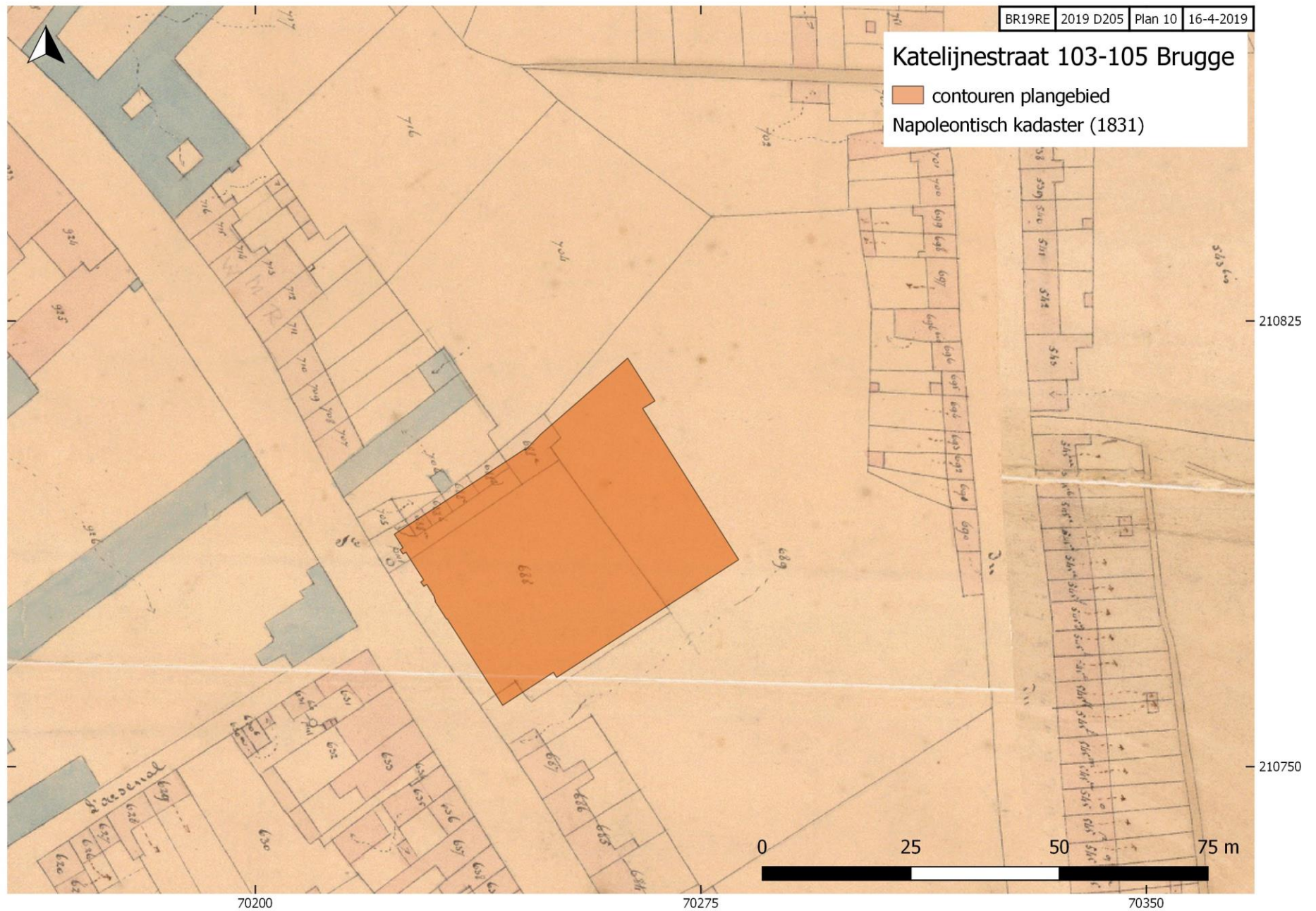
Katelijnestraat 103-105, 8000 Brugge (2019 D205)

Nr Figuur	Type	Onderwerp	datering	bron
1	situeringskaart	situering van het projectgebied tov Vlaanderen	nvt	AGIV/GRB
2a-b	plan bouwheer	aanduiding plangebied tov ganse kloostercomplex	2018	LMS Vermeersch
3	plan bouwheer	GP, snede en vooraanzicht kerk	2018	LMS Vermeersch
4a-b	snede+foto	snede en foto met aanduiding hoogteverschil	2018	LMS Vermeersch
5	foto's	zicht op interieur van de kerk	2018	LMS Vermeersch
6	plan bouwheer	zicht op nieuwe sanitaire blok	2018	LMS Vermeersch
7	legende	uittreksel uit legende overzichtskaart quartairgeologie	nvt	DOV
8a-d	reconstructiekaart	reconstructie ontstaan Brugge	nvt	Hillewaert, 2011
9	reconstructiekaart	Brugge volgens Galbert	nvt	Hillewaert, 2011, p.152
10	kaart	uitsnede uit het zgn. Geschilderd plan	1537	Kaartdata Musea Brugge
11	kaart	uitsnede uit Deventer	1560	Kaartdata Musea Brugge
12	kaart	uitsnede uit Marcus Gerards	1562	Kaartdata Musea Brugge
13	kaart	pentekening Johannes Beerblock	1796	Vlaamse Kunstcollectie
14	historische foto	litho neogotische gevel	18xx	Daveluy, s.p., vue 466
15	foto	zicht op pelgrimsinsigne	2012	Verwerft et al, 2012
16	GP	grondplan archeologische opgraving Katelijnestraat 1981	186	Bourgeois, 1986

Figurenlijst

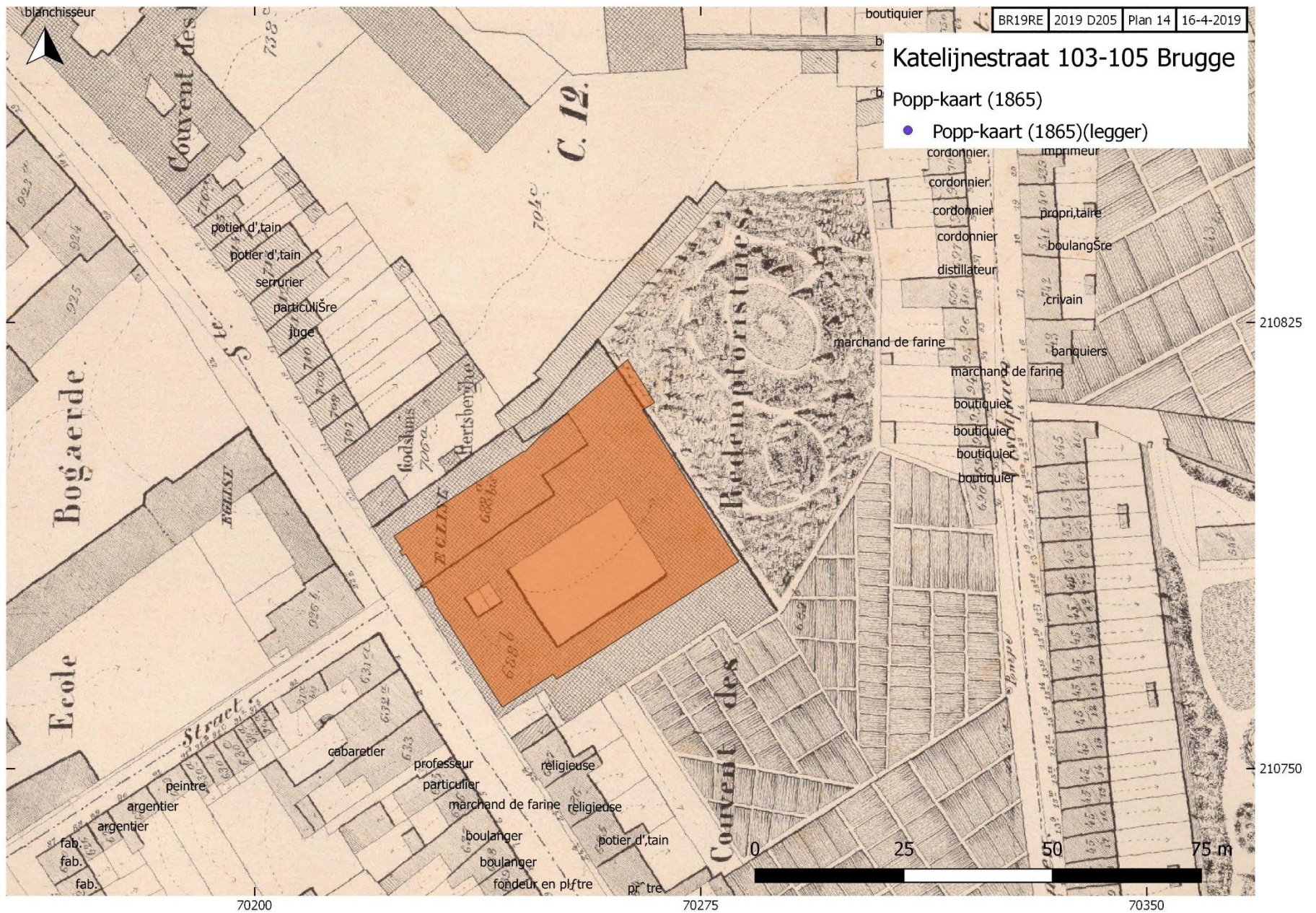
Plan 3: het projectgebied weergegeven op het gewestplan (oranje polygoon)

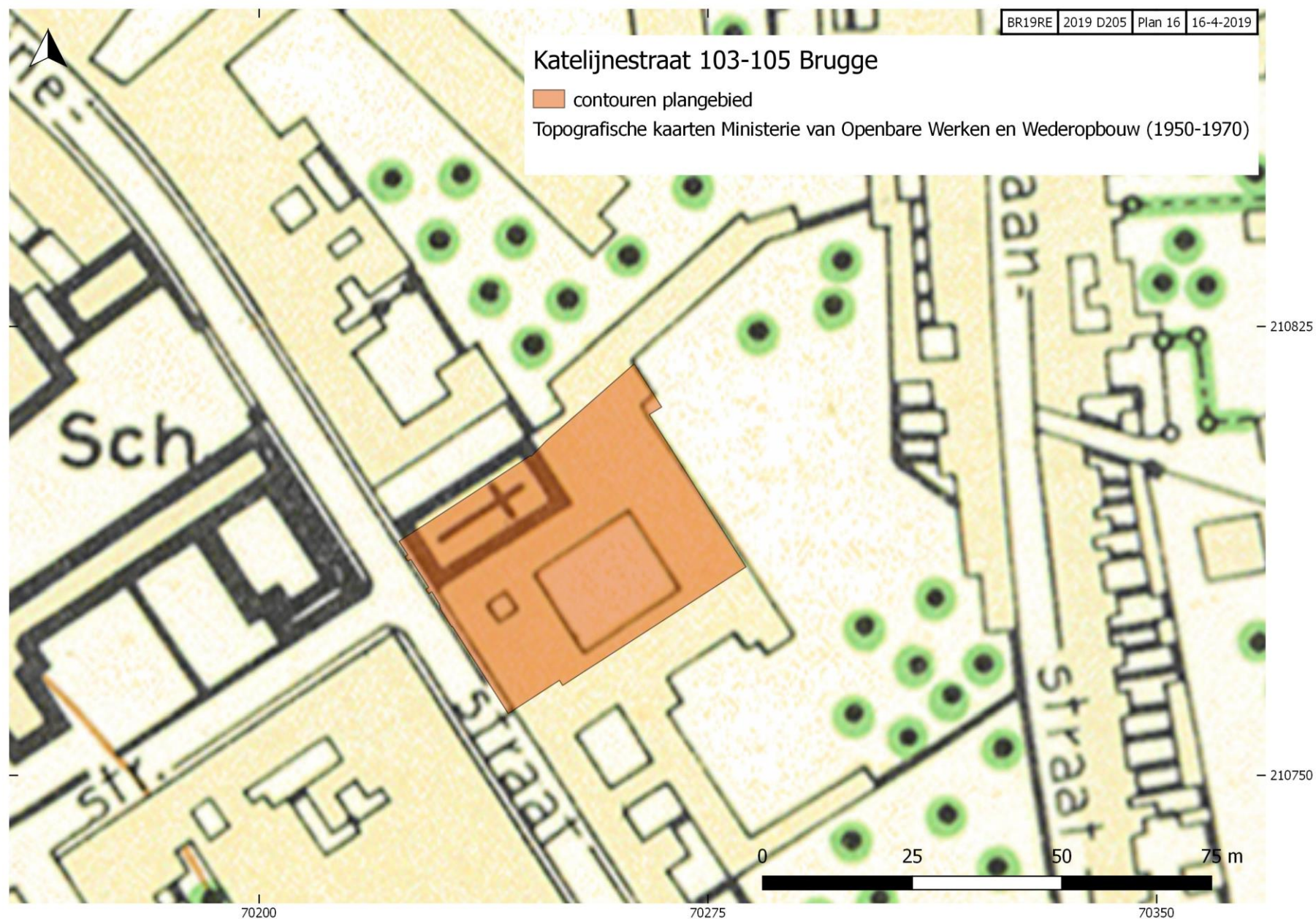

Plan 1: Het projectgebied weergegeven op de kadasterkaart van 1831 (oranje polygoon)

Plan 12: Het projectgebied weergegeven op de Vandermaelen-kaart(oranje polygoon)

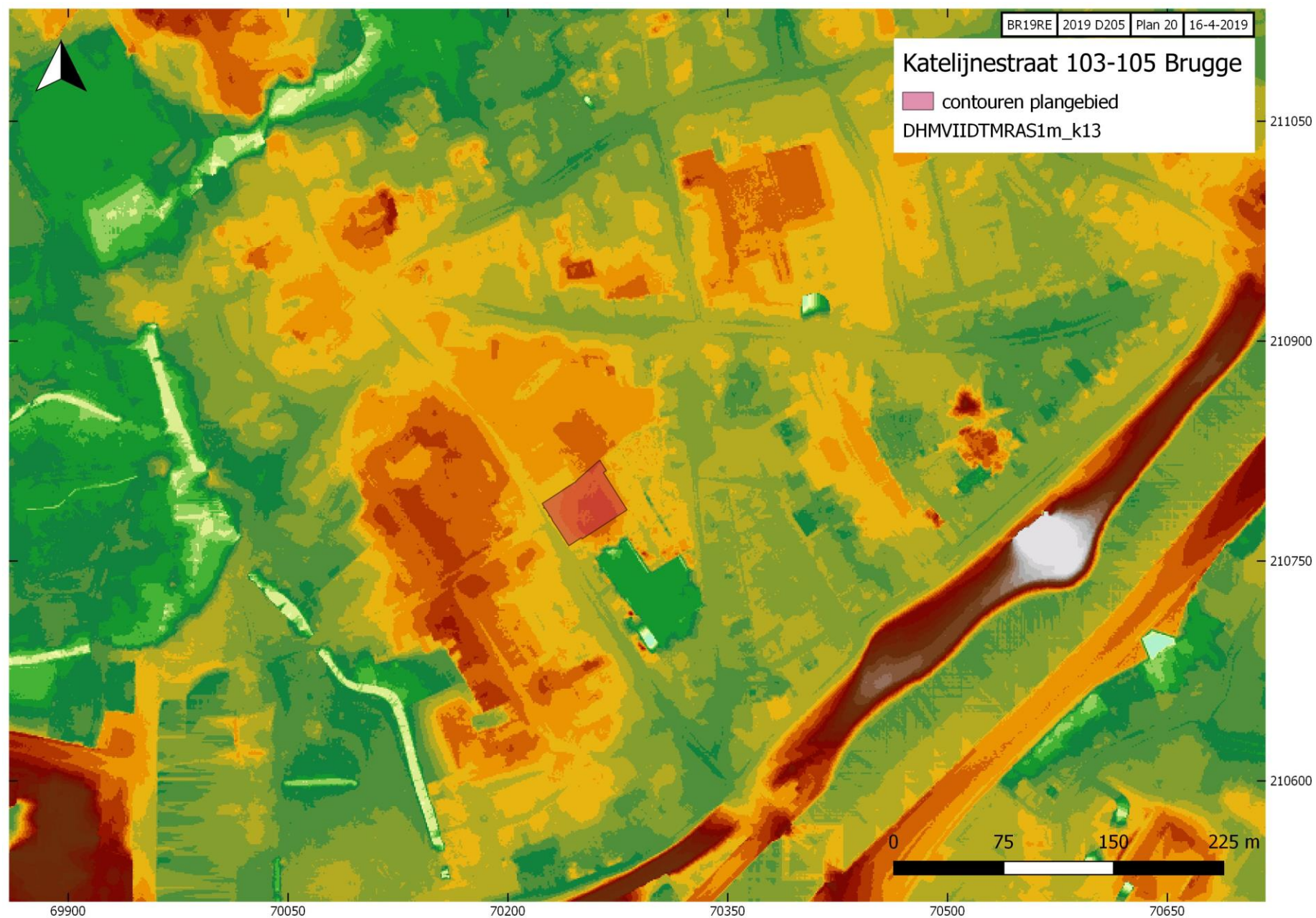
Plan 17: Het projectgebied weergegeven op de topkaart van het MOWW (oranje polygoon)

Plan 18: Het projectgebied weergegeven op de orthofoto uit 1971 (oranje polygoon).

Plan 19: Het projectgebied weergegeven op de orthofoto uit 1979-1990 (oranje polygoon).

Plan 21: Het projectgebied weergegeven op het DHM, 1m-resolutie, kaartblad 13 (oranje polygoon).